

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. ahova a
szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők.

Megjelen belenként egyszer szombaton, másfél lven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
ahova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

PONTOS ÉS
LEGJOBB

ÓRÁK

5 évi jótállás mellett! 5

= Egyházi szentedények =

urvacsora-kelyhek, keresztelő-kannák
medenczék és borkancsók ■ ■ ■

arany és ezüst ékszerek

evőeszközök, chinaezüst-disztárgyak

részletfizetésre is!

Javításokat és vidéki megrende-
lésekre különös gondot fordítok!

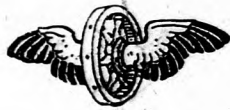
Pontos
kiszolgálás ;
jutányos
árak !

Arjegyzék 2000 képpel ingyen és bérmentve

POLGÁR KÁLMÁN

műórák és ékszerész BUDAPESTEN VII. Erzsébet-körut 29 sz

Az ev. ref. egyházak szállítója,

A vonatok indulása Debreczen állomásról. — Érvényes 1909. október hó 1-től.

D é l e l ő t t				D é l u t á n					
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hova ?	vonat- szám	óra	perc	vonat- neme	hova ?
1713	2 20		szv.	Püspökladány, Budapest k. p. u.	1705	12 10		szv.	Budapest k. p. u.
1706	2 44		"	Máramarossziget, Körösmező	4404	12 15		"	Hajdunánás, Tiszalök
4212	4 30		vv.	Tiszafüred, Füzesabony	1702	12 20		gyv.	Máramarossziget, Körösmező
1721	5 09		mtv.	Püspökladány	4710	12 26		szv.	Nyiregyháza, Szerencs
1710	5 10		szv.	Szatmárnémeti	4716	2 20		mtv.	Hajduhadház (csak XI/1-ig)
4702	5 15		"	Nyiregyháza, Szerencs	1770	3 11		tvsszsz	¹⁾ Érmihályfalva
4402	5 30		mtv.	Hajdunánás, Tiszalök	1745	3 45		"	Püspökladány
4408	8 09		"	Hajdunánás	1708	3 56		szv.	Máramarossziget, Körösmező
4704	8 51		szv.	Nyiregyháza, Szerencs	4706	4 28		"	Nyiregyháza, Szerencs
1703	8 57		gyv.	Budapest k. p. u.	4406	4 36		"	Hajdunánás, Tiszalök
4512	9 41		vv.	Derecske, Nagyléta—Vértes	1701	4 42		gyv.	Budapest k. p. u.
1742	10 00		tvsszsz	Királyháza	4514	4 51		vv.	Derecske, Nagyléta—Vértes
4204	11 33		szv.	Tiszapolgár, Tiszafüred, Füzesabony	4214	2 58		"	Tiszapolgár, Tiszafüred
1747	11 28		vszsz	Püspökladány	1704	6 57		gyv.	Szatmár-Németi
4414	11 11		mtv.	Hajduböszörmény	4410	7 00		mtv.	Hajdunánás
t					4708	7 06		szv.	Nyiregyháza, Szerencs
					1709	9 00		"	Püspökladány, Nagyvárad
					4714	10 38		mtx.	Nyiregyháza
					1707	10 40		szv.	Budapest k. p. u.
					1712	10 53		"	Máramarossziget

¹⁾ Csak a debreczeni országos vásárok két napján közlekedik.
*) Télen is

Jegyzet
Délelőtt = éjjel 12 óra 1 perctől déli 12 óráig.
Délután = déli 12 óra 1 perctől éjjel 12 óráig.

A vonatok érkezése Debreczen állomásra. — Érvényes 1909. október hó 1-től.

D é l e l ő t t				D é l u t á n					
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	honnan ?	vonat- szám	óra	perc	vonat- neme	honnan ?
1713	1 29		szv.	Máramarossziget	1702	12 08		gyv.	Budapest k. p. u.
1706	2 18		"	Budapest k. p. u.	4413	2 00		mtv.	Hajduböszörmény
1720	5 03		"	Nagyvárad, Püspökladány	1744	2 51		tvsszsz	Püspökladány
4713	6 35		mtv.	Nyiregyháza	4513	3 05		vv.	Nagyléta—Vértes, Derecske
1711	6 48		szv.	Királyháza	4705	3 24		szv.	Szerencs, Nyiregyháza
4401	7 14		"	Tiszalök, Hajdunánás	1708	3 36		"	Budapest k. p. u.
4511	7 20		vv.	Nagyléta—Vértes, Derecske	4403	3 40		mtv.	Tiszalök, Hajdunánás
1742	7 46		tvsszsz	Püspökladány	1701	4 22		gyv.	Körösmező, Máramarossziget
4211	7 54		vv.	Tiszafüred	4213	5 31		vv.	Füzesabony, Tiszafüred
4701	8 04		szv.	Szerencs, Nyiregyháza	4405	6 30		szv.	Tiszalök, Hajdunánás
1703	8 46		gyv.	Szatmár-Németi	4715*)	6 33		mtv.	Hajduhadház (csak XI/1-ig)
1722	9 36		mtv.	Püspökladány	1709	6 43		szv.	Szatmár-Németi
4407	11 26		"	Hajdunánás	1704	6 49		gyv.	Budapest k. p. u.
4703	11 22		szv.	Szerencs, Nyiregyháza	4707	8 46		szv.	Szerencs, Nyiregyháza
1705	11 40		"	Körösmező, Máramarossziget	4515	9 25		vv.	¹⁾ Derecske
					1712	9 46		szv.	Budapest k. p. u. Püspökladány
					1707	10 12		"	Körösmező, Máramarossziget
					4400	10 13		mtv.	Hajdunánás
					4203	10 07		szv.	Füzesabony, Tiszafüred, Tiszapolgár
					4711	10 26		"	Szerencs, Nyiregyháza

¹⁾ Május 15-től szeptember 15-ig csak ünnep-és vasárnapokon közlekedik.
*) Télen is.

Jegyzet.
Délelőtt = éjjel 12 óra 1 perctől déli 12 óráig.
Délután = déli 15 óra 1 perctől éjjel 12 óráig.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdáj. Debrecen,
Nyomató-utca 9. sz. ahova a
szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők.

Megjelenik hetenként egyszer szombaton. másfel 1700.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona

Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomató-utca 9. sz.
ahova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Apponyi.

Most már miután a rendszerrel együtt megbukott, én is dicsérem. Széles műveltsége, emberszerető szive, vallásossága előtt én is kalapot emelek. Még a fák és madarak iránt is részvétet érzett s mintegy újabb Aszizi, bizonytal még a fekete fellegnek is azt mondta: testvérem.

Nem volt nekünk protestánsoknak se tulajdonképeni ellenségünk; mint magyar kálvinisták iránt pedig sokszor érdeklődött és kifejezte azon kívánságát, hogy szeretne lejönni közénk, egyenesen ide Debrecenbe és megismerkedni velünk. Kereste is az alkalmat erre, de a hatalom kezelői elijesztették a debreceni szociálistákkal és a szociálista papokkal.

Még azt is elhiszem hogy a debreceni egyetemnek is, melyet mi kálvinista izünek terveztünk — némi — némi módon barátja lett volna. Felteszem róla legalább, hogy a pécsi egyetemet meg a kassait ezen a nyomon egy kissé hasonlóan felekezetinek tervezte. A vele való tárgyalások és barátságos beszélgetések során leginkább úgy tűnt ki a dolog, mintha vele könnyebben meg lehetett volna egyezni sok bennünket, mint egyházat érdeklő nehéz kérdésre nézve.

Még pénz tekintetében sem volt szükmarku irántunk (a kongrua ki nem utalása csak lapsus lehetett) és a lelkészi fizetés kiegészítésével ama nevezetes alkalommal, midőn mint az O. R. L. E. küldöttsége szemtől-szembe állottunk egymással ő is erősen: biztatott bennünket. (Igaz, hogy a gyorsírókat és a hirlaptudósítókat akkor is eltávolította a teremből). Az alapítványszerű dotációnak pedig szószólója volt. Meg tudom azért érteni, ha némelyek még közülünk is rajongtak érte és valóságos titkos kálvinistának híresztelték. Nem volt az, ami barátaink nem értették meg őt. De ő sem értett meg minket. Ebben a megnemértésben látom én a pietista katholicismus és a protestantismus közti különbséget.

Apponyi mint miniszter is első sorban egyházának volt a buzgó tagja és (buzgóbb bizonyára mint sok egyházi férfiú odaátal) mint ilyen erősen meg volt arról győződve, hogy az az egyház az első s ami üdvösségre visz; s a keresztyénség még, ha heretikus is az, elébbvaló, mint a világi hatalom, az állam. Így hitt és e hit szerint cselekedett. Ezért sáfarkodott egyházának és hagyott volna sáfarkodni minket is. Innét a kedvezések, kath. konviktusok, internátusok, apáca paragrafus, orsz. kath. tanáregylet, congregatiók.

De mi nekünk mindég ez az állam, ez a szerencsétlen magyar haza volt a fő és Apponyinál is nem a mi sorsunk jobbrafordultát kerestük első sorban, hanem a magyar állam kiépülését. S ő jött a kath. intézmények állami erővel való megszervezésével, a felekezeti iskolák feltámasztásával, a nagy általános államosítás elhantolásával és az állam decompositójával. Ezért örvendünk bukásán és várunk szebb időket. Post nubila Phoebus.

Vándor.

Ref. iskolaköztség.

Nagy fát mozgatok, midőn a fenti címet leírom: Azt javaslom ugyanis, hogy az iskolákat mindenütt külön kell választani és a mai egyházakat mint ref. hitközségeket kell szervezni.

A meggyőződésem ugyanis, hogy a mostani rendszerben nem vagyunk képesek az iskolákat sem megtartani, sem helyesen kezelni az egyetemes egyház, a közsérelme nélkül.

Megindító a buzgóság, amely iskoláink megtartása és az államosítási áradat feltartása mellett megnyilatkozik. Mózes és Áron, püspök és főgondnok vetekednek egymással. Az egyik valóságos iskolamentési akciót szervez és őrsereget toboroz; a veszélyeztetett vidékre külön iskolabiztosokat küld. A másik iskolafentartási tökesegelyekre gondol és anyagi eszközökkel siet a fenyegetett partok védelmére.

Ezek mind nagy dolgok, de nem tartóztatják fel a veszedelmet. Nemcsak kívülről, belőlről is fenyegeti veszedelem az iskolákat és szerintem ez az utóbbi a nagyobb, a végzetesebb.

Az is baj, hogy az állami iskola tanítójának fizetése és a felekezeti iskola tanítójának fizetése közt nagy különbség van. Amíg ez meglesz, addig nem lehet a mi derék és jó tanítóinkat attól vissza tartani, hogy az államhoz ne vágyjanak el. Nem is szabad ezért rájuk megharagudni, a mi egyházunk magát és nagy elveit tagadná meg, ha az egyént ok nélkül ilyen lemondásra köteleznék.

A tanító mint szakember erkölcsileg jogosítva van olyan fizetésre, ami a rendes megállapított, államilag meghatározott tanítói fizetés. Ez alapon a mi felekezeti tanítóknak se lehet kevesebb fizetése, mint a hasonló helyzetben lévő állami tanítónak. Miután pedig, a mi tanítónk azon felül, hogy szakember, még jó kálvinista is és mint ilyen szolgálatot tesz nekünk a ref. egyháznak is; világos dolog, hogy ezekért a szolgálatokért még külön jutalomra tarthat számot. A tény pedig az, hogy mi kevesebbet adunk neki. Azért hogy jó tanító és jó kálvinista is — nemhogy előnyben részesülne, hanem ellenkezőleg, mint tanító is hátrányosabb helyzetben van.

Ez a nehézség, ezt kell elhárítani. Talán olyan formán, hogy az iskolai tökesegelynek az is legyen a rendeltetése, hogy a tanító fizetését kiegészítse. De nem akarok ennél a részletnél hosszasan időzni, nem is tartom a legnagyobb akadálnak, mely a felekezeti iskolák útjában áll. Azt is tudom, hogy a tanítói fizetések rendezésének másképen is lehet az útját egyengetni.

Azt is gondolom, hogy tanítóink lelke, az egyház iránti hűsége, különösen míg nem szorítja őket a nyomoruság, el is bír valami csekély fizetési különbséget és ez irányu megterhelhetést. De nem tartom igazságosnak, hogy épen a legjobb embereink szenvedjenek és úgy vagyok meggyőződve, hogy a tanítók részéről megnyilatkozott államosítási törekvéseknek nemcsak anyagi okai vannak.

Tanítóinknak a szakfelügyelet ellen is sok kifogása van. Azt mondják, hogy az iskola nemcsak az egyház veteményes kertje, hanem az államé, a hazáé és az életé is. És én ebben nekik teljesen igazat adok. Azt is állítják, hogy az iskola már önálló lett, kinőtt a lelkész gyámködása alól. S ha azt erősítik, hogy ezekben az elszakadási törekvésekben nem személyes motívumok vezetik őket, hanem egy magasabb érdek; azt is meghihetjük nekik.

A nagy német birodalomban eddig a lelkészek voltak az iskolaszéki elnökök és ez a körülmény sok keserves hatalmi torzsalkodásoknak vált a kútfejévé, melyek miatt a tanítók és az iskolába járó gyermekek szülei elidegenedtek az egyháztól. Éppen ezért az utolsó években, midőn ezt az új népiskolai törvényt lehetővé tették, a lelkészek szót adtak egymásnak arra nézve, hogy nem vállalnak többé iskolaszéki elnökséget. A német prot. lelkészeknek nagy okuk volt arra, hogy ilyen álláspontra helyezkedjenek és ez az ok nálunk is meg van. Jobb messziről szeretni, mint közelről gyűlölködni. Jobb nekünk az iskolát az egyházban szabadjára bocsátani, mint a mai állapotokat fentartani. Tessék csak a nagyobb egyházakat megnézni, ahol a tanítók testületileg szervezkednek. Itt már égnek az egyházak az elfojtott emancipációs törekvések miatt. Mi csak a birkózásokat látjuk s nem gondoljuk meg, hogy mi a veszedelem oka. Nem a tanítói kar, mert tekintélyt nem akar ismerni. Nem a lelkész, mert zsarnok. A helyzet az oka. Az a körülmény, hogy az iskola nem pusztán az egyház veteményes kertje többé, melyben ének, bibliatörténet és hittan tanítatik, hanem a nép iskolája, melynek a nép, az állam, az élet igényeit is ki kell elégíteni és első sorban azokat.

De van egy fő indokom arra nézve, hogy az iskolának autonómiát adjunk. Az autonómia maga. Az autonómia fogalma azt követeli, hogy az a testület, amely az egyházban olyan fontos szerepet tölt be, mint a tanítótság amelynek a kezén oly nagy szellemi és anyagi javak fordulnak meg, maga igazgassa magát. Az idvezítő parancsához hiven tanítunk és a sákramentomokat sáfároljuk ki. A ref. lelkészi minősítéshez tehát a tanítás feltétlen hozzátartozik. A

mi iskoláinkban eredetileg mind lelkészek tanítottak. A rectoriák még ezt a tényállást tükrözik vissza. Nem volt hát a tanító és pap közt eredetileg áthághatatlan fal. Minden pap (vagy a legtöbb és a legtehetségesebb) a tanítóságon kezdte és minden tanító (a legtöbb és a legtehetségesebb) előtt nyitva állott az ut a legjobb papságokig.

Ez a korszak bezárult az 1868-ik évvel, a tanítóképzés átalakításával. A pap és tanító külön osztályokká lettek, külön öntudattal érdekekkel és mássá lett az iskola is. Nem is bírjuk többé az iskolai terheket emelni, nem is vagyunk képesek többé iskoláinkat a magunk erejével fentartani. Más irányu a képzése is a papnak és más a tanítónak. A régi világ minden feltétele megváltozott és mi mégis erőnek erejével ezt a régi világot akarjuk fentartani. A mi nem lehet, nem lehet. Iskoláinkat szabadon kell bocsátani, külön autonómiát adni neki. Csinálni kell az egyházban ref. iskolaközségeket, amelyeknek feje legyen akár az iskolatanító, akár az iskolagondnok s amelyekbe minden iskola körül külön presbiterium szerveztessék — az iskolába járó gyermekek szüleiből. Ezek a ref. iskolaközségek aztán külön egyházmegyékbe tartozzanak, élükön az egyh. megyei tanfelügyelővel, ilyen egyházmegyét képezzenek főgimnáziumaink is, amelyekben az osztály tekintessék ekklezsiának és az iskolába járó tanulók szüleiből alakitassék meg osztályonként az iskolatanács. Azért is, mert a presbiteri alapelv ezt így hozza magával, azért is, mert az élet igénye is azt követeli, hogy a szülék s a társadalom erősebb összekötésbe jussanak az iskolákkal.

Az iskolaközségek és a belőlök alakított fokozatos hatóságok a zsinaton találkoznak össze a hitközségekkel, az ifjabb testvér az öregebb testvérral. Tudnék még mást is idevonatkozólag elmondani, de elég egyszerre, ennyit ilyen nagy dologról. az iskoláknak és a hitközségeknek elválasztásáról. Arról a Moltke-féle híres győzelmi utasításról, hogy külön szerveznedni, együtt harcolni. Most mi együvé vagyunk szervezve és külön hadakozunk. Sőt legtöbbször mint akárhány nagy egyházban, egymás ellen hadakozunk. De ha ez nem történnék is, szerintem szabadjára kell bocsátanunk az iskolákat, mert nem bírjuk így fentartani őket; nem győzzük sem pénzzel, sem tehetséggel és ami a legnagyobb, nem járunk a prot. autonomia szelleme és követelménye szerint. Az államosítást sem tudjuk meggátolni, nemcsak anyag és rendszabály kell ide, hanem hit és lélek is. Lélek, mely szabadokká tesz és hit, mely az eddig megvetett kövekből is új erősségeket teremthet a ref. egyház és a haladás védelmére.

Dr. Ferenczy Gyula.

A leányiskolai énektanítás.

Az előttem fekvő „Ausführungsbestimmungen über die Neuordnung des höheren Mädchenschuhlwesens in Preussen“, — nem elégszik meg azzal, hogy a mi 1 heti énekóránkkal szemben 2 heti órát ír elő, hanem alapos és hosszú utasításban köti az iskolák figyelmébe e fontos tantárgyat. Szó sincs róla, hogy az ének fakultatív tárgy lenne, énekelni minden kis lánynak, nagy lánynak kell, legfeljebb arra figyelmeztet: „a növendékek testi fejlődése gondosan szem előtt tartandó, alkalmas módon és jól megválasztott egyének által gondoskodni kell arról, hogy a növendékek tudják, hogy az énekléstől, az erre alkalmatlan időben „tartózkodniok kell.“

Nincs szándékom szóról-szóra lefordítani azt az utasítást. Csak azt akarom kiemelni, amit az énektanítás sarkalatos alapjául fogadott el e rendelet. Az énektanítás célja: hogy a növendékek egyszerű dalokat rögtönözve is le tudjanak énekelni s hogy tökéletesen ismerjék (Beherschung im Wort und Ton) az egyházi és népdalok szövegét és dallamát. Bővebben így fejt ki: a zenei tanítás anyaga a német egyházi és világi népdalokból meritendő. Erre legalkalmasabbak azok a gyűjtemények, amelyek az iskola részére kiválogatott dalokat eredeti mivoltukban (unverstümmelt) tartalmazzák. Erre a célra alkalmas gyűjteményt kell kidolgozni, amelyben a Koráldallamok az illető osztály vallásóráján megtanulandó dallamokat és a népdalok pedig a német órákon gyakorlandókat öleljék fel.

A népdalok ápolása mellett, amely az összes osztályokra kiterjed, a három legmagasabb osztályban a műdalok is gyakorlandók. Még pedig ezeket hangszeren kell kíséreni, míg a népdalokat minden kíséret nélkül kell betanítani.

Ezek közül én azt akartam kiemelni, hogy az éneklés a vallás és németórák tanításanyagával kapcsolatban legyen. Hogy ezt világosabban megértsük, lássuk mit mondanak erre nézve a vallási és német nyelvi utasítások.

A vallás oktatásánál olvassuk a következőket: „A bibliai történeteket, példabeszédekkel és énekekkel, kívánatos szerves egésszé tenni. Az egyházi dalok a templomi formákban tanítandók itt is, ép úgy mint az énekórákon, hogy jártasságot szerezzenek a leányok ezekben az énekekben, ne csak a dallamot sajátítsák el, hanem egyes verseket könyvnélkül is tanuljanak meg. Az iskolai reggeli istenitiszteleteken az énekeskönyv a legnagyobb változatosságban gyakoroltassék. A templomi énekek mellett a vallásos dalok is gyakoroltassanak.“

A tanítás mélyítésére és élénkítésére kell törekedni, azért az egyházi énekek sűrűn (reichlich) gyakorlandók, egyéb segédeszközök mellett.

A német nyelvi oktatás általános elveinek kifejtésénél találjuk azon fontos utasításokat e tárgyban, amelyekre hivatkozni akarok. Itt a következő metodikai

megjegyzéseket adja a miniszter. Minden iskolában meg kell lennie az énekelhető népdalok gyűjteményének. Ez folyton, az egész iskolai idő alatt, kéznél legyen, hogy német népünkben a dalolási kedv és gyönyörűség megőriztessék, sőt gyarapíttassék. Ezt biztossá kell tenni minden intézetnél az énekórák anyagával való összekapcsolás által a tananyagbeosztás alkalmával. Különösen ajánlatos, hogy a német órák gyakran kezdődjenek meg egy-egy népdal eléneklésével. Ez mindenestre szükséges akkor, ha a tanítás anyagába, a tanítási óra menetébe egy-egy népdal bele nem illeszthető. Minden dalt lelkesen el kell mondani, mielőtt elénekelnek. A dal szerzőjének és megzenésítőjének nevét megemlitsük a növendékek előtt. Ez hálás kötelesség.

Sőt az idegen nyelvek tanításánál is „kivánatos, hogy a növendékek kórusban énekeljenek, vagy az egész osztály, vagy egyes csoportok, amikor a növendékeknek egymás kiejtését kölcsönösen ellenőrizniök kell.

Mikor a Franke-féle alapítványok felsőbb leányiskoláját látogattam meg huzamosabb ideig, a reggeli órákban majd az egyik, majd a másik osztályból kihangzó ének győzöttetett meg, hogy ezt a tanítók meg is szívelelik, mert reggeli órákra énekórákat nem tesznek az ottani órarendek sem. S hogy az idegen nyelvi órákon is énekelnek, bizonyítja merseburgi esetem. A tanítóképzőben hospitáltam, s elhatároztam, hogy francia órára megyek a II-ik osztályba. Be akarok nyitni, éneklés üti meg a fületem. Meghökkenem. Tán rossz helyen járok? Nézem a tablát, rajta áll: II. Classe. Ez az én osztályom. Csakhamár tisztában voltam a helyzettel. A Marseilles dallamai voltak egyre tisztábban kivehetők. Benyitottam. A tanár ott állott a katedrán, hegedűvel a kezében s a fiúk énekeltek a gyűlölt francia nemzeti induló szöveget. Kérdésemre azt a feleletet nyertem, hogy egyéb francia dalokat is szoktak a fiúk énekelni.

Ime az éneklés nagy nemzeti hivatása a német iskolában. Így ápolják ott kint a nálunk veszni indult dalos kedvet.

Azonban csalódik, aki azt hiszi, hogy ezzel csak a dalos kedvet ápolja a német. A magam óráiról is tudom, hogy nem. A magyar nyelvtani órákon, különösen, ha az utolsó órák egyikére jut véletlenül — növendékeim nem egyszer szórakozottak. Most az egyiket, majd a másikat kell figyelemre felszólítanom. Sőt egyik-másik szépen ásitozik is az előlülője háta mögött. Ilyenkor vagy egy mesét mondok nekik, mint Demosthenes a szamar árnyékaról, vagy ami gyakoribb eset, az osztályt felállítom s elenekeketek velük egy-egy népdalt. Nagyon szeretik énekelni a leányok: „Házunk előtt most mennek a huszarok”, (!) a himnuszt és a Kossuth nótát. Ha látnák kérem, hogy felfrissülnek az én leánykaim. Felüdülnek, mint erdő-mező a jó meleg nyári eső után. Bezzeg nincs közöttünk egy sem álmos. Sőt még

reám is felvidítólág hat e kis közbenjáték, akkor, amikor az óra már-már elveszettnek látszott.

És oly tanulságos órát tartunk ezután, hogy megelégtülve hallja az óra végét jelző csengőt tanár s tanítvány.

Ime az ének jótékony hatása fegyelmi szempontból. Ha én erre rá nem jövök, bizony nem egyszer mérgeledtem volna végig az órát, rontva az egészségemet, megbántva kis növendékeimet, akik maguk sem tudják mi bajuk. Akarnak figyelni s nem tudnak és bizonyára nem hazugság sok esetben szájukban a tanítót bosszantó kifogás: „tanár ur, kérem szépen, én figyeltem“.

Az ilyen idegeket terhelő órák az éneklés által az üdülés órái lettek.

Különösen hat az éneklés az által is, hogy a gyermekek általa érzelemben egygyé forrnak. Ez fontos nemcsak oktatási szempontból, amint láttuk, hanem nevelési szempontból is. A gyermeki lélek közeledik egymáshoz és a tanítóhoz is. „Azért jól teszi a tanító, ha nem a hideg szemlélés magasságából nézi, hallgatja végig a növendékek énekét, jól teszi, ha velök énekel, ha csak halkán kísérve is.

Hát a hazafias dal lelkesítő hatását ki ne ismerné, amely a hazaszeretetre, a hős ösök tiszteletére megbeszülésére tanít. Azért én a német miniszter e kívánságát a német órákra vonatkozólag, ha nem is oly általánosságban, de adandó alkalommal kiterjeszteném a történettanításra is. A figyelmetlen növendékek lehangoltságát ezen az órán is, de bármely más órán is az énekléssel; e mellett a kuruc dalok, a himnusz, szózat és népdalaink itt is megtennék a maguk hivatását.

Szerintem még különös gond fordítandó a többhangu — legalább két hangu éneklésre. Ezt is elhanyagoljuk, vagy legalább is elég későn kezdjük a mi iskoláinkban. Pedig ennek nagy szocialis jelentőségét látom. Ez mutatja a növendékeknek legszebben az egyéniségek együtthatását, egy célra törekvését. Mindegyik hang mást énekel s az ének egységes szép harmoniába olvad össze. Ezt már az első osztályban meg kellene kezdeni, hogy a gyermek vérebe menjen át, legalább is úgy, mint Schweitzban és Francia országban, hol a templomban a gyülekezet többhangu karban énekel önként, ha nem is úgy, mint Olaszországban, de különösen Velencében, hol az utcagyerekik éneklék két-három, sőt négy hangra a maguk népdalait, utcai énekeit.

Tanulságul merithetjük tehát az előadottakból, hogy az éneklésre odakint nagy sulyt helyeznek, mert a növendékeket kedélyi szempontból, a német nép szellemében egybeforrasztja s az éneklési kedvet vérükbe juttatja, amit aztán kivisz az életbe és ott a nép éneklési kedvét fokozza. Amellett a gyermeket vallásos kedéllyel, hazát szerető szívvvel és az idegen nyelvre hajlékony nyelvvel látja el.

Ezenkívül láttuk még a dalolás fegyelmző, tanulást elősegítő hatását és mint jó orvosságot az iskolai betegség: a bosszankodás és kimerülés ellen.

És ha ily szemüvegen nézzük hazai viszonyainkat, minden avatott láthatja, hogy e téren a németek újra megelőztek bennünket. Rajtunk áll, hogy elérjük őket, Mert az az igazsága, tanúsága a német miniszteri rendeletnek, hogy az éneket nem mint elszigetelt önálló tantárgyat kezeli, hanem beolvasztja a tanítás s különösen a vallás és nyelv — mi még hozzáteszük a történelem tanításába, mert így az ének az életből fakad, szívhez szól és így beszélhetünk aztán közvetlen nevelei, fegyelmző kedélytképző hatásáról is.

(Folyt. vég.)

Dr. Matolcsy László.

Öt év.

A bridgeporti magyar református egyház életéből.

Irta: *Komjáthy Ernő.*

És bár az egyház közben pontosan teljesítette félévi kamatfizetési kötelezettségeit [227 dollár 50 cent], lassanként kifizetgette a templom belső berendezése és az orgona árából még felmaradt hátralékát s így a hitek áldozatkészsége még mindig erősen igénybe volt véve, — azért a január 16-iki presb. gyűlés már foglalkozik egy harang beszerzésének kérdésével is s február 3-án este egy „tea-estélyt“ rendez „harang alap“ létesítése végett a templom alatti helyiségben tetszés szerinti belépti díj mellett. Az estély tiszta jövedelme 52 dollár 5 cent lett; a csekélyre rugó kiadásokat egyesek fedezték. Alapnak igen szép kezdet.

A február 4-iki presbyteri gyűlés egy újítást hozott be a gyülekezetbe. Tekintettel ugyanis a helyi viszonyokra, — mivel a rendszeres egyháztagsági díjak kötelezővé tétele sok bajjal járna, — a folytonos kollektálás helyett a kis kopertakban való kegyes adakozást lépteti életbe. Ez még ma is fennáll az egyházban. Kötelező egyháztagsági díjak nincsenek, de minden urvacsoraosztás alkalmával kis koperták osztatnak ki kegyes adományok céljából s ki-ki akkor és annyit ad, amikor es amennyit tud.

Es sokkal szebb és keresztyénesebb módja az adakozásnak, mintha úgy kell azt esetleg kikényszeríteni valakitől. Évenként legfeljebb csak egyszer történik általános kollektálás a presbyterium részéről a magyarság között.

Március 18-án ünnepelte meg az egyház a templomban és nyilvánosan is „Március 15.“ emlékét. Egyébiránt kivette az egyház mindenkor részét mindenféle hazafias, egyházi és jótékony mozgalmakból. A nemzeti ünnepek megünneplésében pedig elől járt minden alkalommal.

De ez a dátum azért nevezetes, mert ez volt legelső hazafias nyilvános ünnepélye az egyháznak és ami fő, gyönyörűen sikerült minden tekintetben. Ott voltak az ünnepélyén, mint ünnepi szónokok: Madár János az ünnepélyén, mint ünnepi szónokok: Madár János róm. kath. és B. Gorzó Bálint g. kath. lelkészek, ki-

ket követett a nyáj is oly szép számban, hogy a Rákócy-terem zsufolásig volt közönséggel. Ott volt a bridgeporti magyarságnak színe-java s mint egy test, egy lélek ünnepelt. Csak a német missziós ellenfél tartott ugyanekkor egy más helyen hasonló ünnepélyt belépti díj mellett. A mi ünnepélyünkre azonban szabad bemenet volt bárkinek és csak önkéntes adományok részére (a „harang alapra“) volt egy kosár kiteve s csodálatosképen egy órasorsolással együtt, 123 dollár folyt be az estélyen az egyház javára, illetve „harang alapra“.

Ez a körülmény azt is igazolja, hogy egyházunk küzdelmét más felekezetű magyar honfitársaink is nagy érdeklődéssel és rokonszenvenvel kísérték. Sőt örömmel állapíthatom meg e helyen, hogy egyházunk és a magyarság között az Amerikában oly kívánatos összhang mindenkor meg volt és szívesen, szeretettel támogattak bennünket mindig magyar testvéreink; még az ellenfél közül is igen sokan. Talán tudták, hogy igaz magyar ügyért küzdünk s ez ösztönözte őket segélynyújtásra, pártolásra. És egyházunk igyekezett is mindenkor hálás lenni, a jóért hasonló jóval fizetni. Szóval támogattuk, pártoltuk egymást, mint egy anyának, a magyar hazának szülőit. Bar csak ezt tennék mindenütt, ahol magyarok laknak ez új hazánkban, akkor a széthuzás és egyenetlenkedés magva mihamarabb kipusztulna s talán boldogabb lenne a magyar!

Április 15-én, husvét első napján este a basementben egy „husvét estélyt“ rendezett az egyház, melynek tiszta jövedelme — noha tetszés szerinti belépti díj volt — 67 dollár 15 cent lett. Május 20-án „Bocskay-ünnepélyt“ tartott az egyház „Bocskay István és a bécsi béke 300 éves évfordulója“ emlékére és pedig délelőtt a templomban, este pedig a basementben.

Egyszóval hát az egyház az 1906. évben egyháztársadalmi téren is me kezdte és folytatja ma is áldásos munkáját.

De mégis az 1906. év alkotásainak legszebb betetőzése volt a harang beszerzése. Az alap részben meg volt rá, csak a végkivitelre várt meg a dolog. Ez irányban az első lépéseket az aug. 26-iki presb. gyűlés tette meg. Majd a szept. 9-iki közgyűlésen 225 dollar ajánlat tétetett a „harang alapra“ s ezzel a kivittel, vagyis a harang beszerzeset már semmi sem gátolta. Lelkész maga is kiment a magyarság közé gyűjteni s 202 dollár 20 centet kollektált össze e célra. Külön adományokból — ide érve az ajánlatokat is — es kisebb vidéki gyűjtésekből befolyt ezenkívül 379 dollar 80 cent.

Időközben, az okt. 7-iki közgyűlés hozzájárulásával, megrendeltetett egy ezer fontos harang teljes felszereléssel és beállításal 300 dollárért Gabay Ignac clevelandi magyar vállalkozótól. A harang ünnepélyes felavatása pedig nov. 25-ére, az egyház két éves évfordulójára tűzött és ünnepi szónoknak az ép akkor érkezett új konventi kiküldött Bede László keretett fel. Tekintettel arra, hogy Rákócy es tarsainak hamvai ez időben vitettek haza edes szülőhazánkban határozatba ment, hogy a harang a „Rákócy harang“ nevet vi-elje és ez levesessék a harangba a következő felirással: „Isten dicsőségére, elők hívogatasára, holtak elisratasára öntetett a bridgeporti, Conn. es vidéki magyar ref. egyház templomfelavatásának egy éves es fennállásának két éves fordulójára, az 1906. esztendőben Tiszteletes Komjáthy Ernő lelkészkesede idejében.“

Ilyen előkészületek után vegre elérkezett a várva-várt nap: nov. 25-ike, amikor a szép harangfelavatási

ünnepély le is zajlott s amelyet jegyzőkönyvünkben így találunk megörökítve (1906. dec. 2. presb. gyűlés j. k. 2. p.):

„Nov. 25 én délelőtt 10 órára a Ciglár Hall előtt gyűltek össze a meghívott és kivonuló egyletek, u. m.: a B. S. E. Sz. tisztikara, az I. M. Bs. E., a Rákóczy M. Bs. E., az I. M. Munk. Társ. és az egyház kebelében fennálló Kálvin János templ. és betegs. egylet. — A gör. kath. Szt. János templomi és betegs. egylet meg nem jelenhetvén, öt dollárt küldött a „harangalapra“. A Ciglár Halltól „menetben“ vonultak fel a templom elé a nevezett egyletek zeneszó mellett, hol ekkorra már nagy közönség gyűlt össze az ünnepélyre. A menetet Fürjész József főrendező vezette és valami gyönyörű látványt nyújtott az utánna vonuló s egyházunk tagjaiból álló fehérbe öltözött, nemzeti szalagokkal felékesített koszorus leányok diszes serege, kik a menetet megnyitották s akik ez alkalomra a templomot és az új harangot is igen szépen feldíszítették drága élő virágokkal. Elhelyezkedvén a templom feljáróján lévő feldíszített harang körül a közönség egy zsoltárt énekelt, mely után Kuthy Zoltán esperes alkalmi beszédet tartott, majd buzgó imában kérte Isten áldását az új harangra és megáldotta azt az Atya, Fiu és Szent Lélek Istennek nevében. Ekkor levételgett a lepel a harangról és megkezdődött a toronyba felhuzása. Mivel a harang elhelyezése sok időt vett igénybe, a közönség nem várta meg első megszólalását, hanem bevonult a templomba, hol az alkalmi énekek után Bede László máramaroszigeti ref. vallásánár, konventi kiküldött imádkozott, majd pedig Aggeus II. r. 4. v. alapján gyönyörű ünnepi beszédet tartott. Beszéde alapeszméit az képezte, hogy az új harang serkentsen a multból kitartásra s jövőben Istenben való bizodalomra. Igen szépen festette az egyház két éves küzdelmeit, hasonlítván azt a babiloni fogság utáni Izraelhez, mely az egyik kezében vakoló kanalat, a másikban fegyvert tartott ellenségei ellen s úgy építkezett. Csakhogy míg Izrael a külellenségei ellen használta a fegyvert, addig nekünk — sajnos! — saját véreink, hittestvéreink ellen kellett küzdeni. De a lelkes kitartás és Istenben való bizodalom meghozta jutalmát is: egy év mulva a szép helyen fekvő templomot és parókhiát s a második évben ime az új harangot. Nagyon hatásos volt beszéde azon része, midőn harangunk nevérol szólva, arra intette a gyülekezetet, hogy az az erős, törhetetlen kitarítás legyen meg minden egyes tagjában öse, egyháza és hite iránt, mely volt abban a nagy szabadsághösbén, kinek nevérol és koráról „Rakócy harangnak“ neveztük el harangunkat s aki inkább lett bujdosó s majd 200 évig hontalan, de elveit, meggyőződését fel nem adta, meg nem tagadta. A remekül kidolgozott és szónoki erővel előadott gyönyörű beszéd maradandó hatással volt a nagyszámu közönségre s méltónak tartottuk e helyen is röviden megemlíteni. A templomon kívül a harang megáldása után s bent az egyházi beszéd előtt és után az egyházi énekkar adott elő szép alkalmi darabokat lelkész vezetése mellett a kellő szabátossággal. Az esti hálaadó istentiszteletet Kuthy Elemér passaici lelkész végezte.

(Folyt. köv.)

Dijlevélváltatások.

Időszerű levelek.

I.

Nagytiszteletű Szerkesztő ur! A szomszédos traktusban szolgáló iskolatársam, azt kérdi tőlem, hogy mit tegyen az esperesileg elrendelt új díjlevél kiállítása és a régi díjlevél változtatása ügyében?

Amint tudom, az ő egyháza is igénybe akarja venni az adócsökkentési segílyt s így az én öreg barátom is előtte áll a nagy dilemmának, megváltoztatni a díjlevelet és készpénzre fordítani a terményeket, megváltatni a szolgálmányokat. Igen, de mi történjék a mostani 28 koronás buza árral; azt csak nem hagyhatja olyan könnyen oda egy szegény pap, aki 30—40 év után most arathatna már valahára és aki erre a jobb terményárakra rá is van szorulva. Azonban azt sem teheti, hogy meggátolja az adócsökkentési segíly igénybevételét, ez meg hiveinek férne fel, akik különben sem igen hagynák a dolgot és muszálytatják a lelkészt, aki felett még a fegyelmi is ott függ Demokles kardjaként.

Nagytiszteletű Szerkesztő ur! Én nem tudok ugyan semmi új és böles tanácsot a jelen esetre vonatkozólag; amit tudtam, azt mások már elmondták, mindazonáltal eléggé jellemzőnek tartom ezt az esetet és szeretném, ha szerkesztő ur a lapban publikálná és hozzászólást is provokálna. Mindenkiel történhetik baleset, több szem többet lát. — Ahogy az én szemem látja a dolgokat, elsöben is a fegyelmi eljárással való fenyegetés ellen van kifogásom. Én ezt a fenyegetést nem sokra becsülöm és az a nézetem, hogy az egész eljárás veszedelmesebb és rosszabb mint maga a baj, amit gyógyítani akarna. Én a magam részéről el tudtam kormányozni eddigelé, anélkül, hogy ezt a remidiumot igénybe vettem volna és az egyházmegye érdeke nem vallotta semmi kárát. A szomszéd egyházmegyében pedig unos-untig alkalmazták, anélkül, hogy eddig valami látható haszna mutatkoznék. Alapjában a megfegyelmzettre a legkevésbé veszedelmes. Mindazonáltal megértem, ha az én öreg barátom huzódik tőle; semmivel se lehet jobban tönkre tenni a tekintélyt, mint a fegyelmivel, még pedig úgy a lelkész, mint a hatóság tekintélyét.

A jelen esetben azonban nem hiszem, hogy erre kerülhetne a sor, mert a törvény nem írja kötelezőleg elő a díjlevélváltatást, csak megengedi. Az E. T. III. t.-c. 14. sz. 1. pont nem imperative rendelkezik, csak a lehetőségét adja meg az esetleges módosításnak, melynek szüksége, ott ahol a termény és szolgálmányok árara nézve megegyezés létesült, csakugyan fenn is forog.

Ott azonban, ahol ilyen megegyezés nem létesült, a díjlevél módosításának sincs semmi értelme. Az pedig, hogy akarmilyen módosításhoz a lelkész beleegyezése conditio sine qua non, minden kétségen felül áll. Meglehet ezt itélni az egyházkerületen fennforgott tanári lakás kérdéséből is, melyre nézve ezt a megegyezést az egyházkerület, az iskola és az illető javadalmas között — előre kikötötte. Söt a gyakorlat ebben a tekintetben eddig az volt, hogy a hivek és belhivatalnokok között a Chártában foglalt dolgokra nézve kötött megegyezések időröl-időre megújítandók és azok az utódot nem kötelezhetik. Ez felel meg az E. T. VI. t.-c. 34. szakasz 3. pont utolsó előtti bekezdésében foglalt analógiának is és ez felel meg főképen az E. T. I. t.-c. 115. szakaszá-

ban kimondott alapvető rendelkezésnek, melyszerint a javadalom nem csökkenthető.

De mindez csak betű és szakasz. Az élet mást mond és azért az én öreg barátomnak és a többi lelkészeknek is, kik hasonló járatban vannak, most kell elővenni azt a sokszor emlegetett galambi szelidséget és kigyói okosságot. Nálunk az egyházmegyei hatóság intézi ezeket az adócsökkentési segélyügyeket s miután az előzetes felterjesztések jók, fent is könnyebben megy a dolog. Az adócsökkentési segély elégséges a termények f. piaci árának fedezésére is s így aztán a hívekkel sincs semmi veszedelem. Tudok arra is esetet, hogy forma szerint a régi egyházi adó is kivették a hívekre azzal a megjegyzéssel mindazonáltal: „jelenleg az adócsökkentési segélyből fedeztetik“. De ezt az eljárást én feleslegesnek tartom és merő fiskalitásnak. Ahogy én a dolgot megítélem, rendkívüli körülmények közbejötték nélkül a régi adót sehol sem fogják fizetni többé. Ilyen idő lesz szerintem, ha az egyháznak az államtól való elválasztása nálunk is bekövetkezik. Erről az időről én azonban nem akarok most provideálni és megnyugtatom az én kedves öreg barátomat elsőbbségben arról, hogy nem kap fegyelmet, azután megerősítem őt abban a tudatban, hogy a díjlevélváltozáshoz a lelkész beleegyezése is szükséges és végül javaslom neki, hogy okkal-móddal ezt a beleegyezést ő is létesítse és keresztül vigye. Talán olyan formán, mint ahogy a szerkesztő ur is a második számban pedzette, hogy t. i. a költségvetésbe, a teljes terményárak állíttatának be és a hívekre vettének ki esetleg az adósegély által nem fedezett hiány (Hiszen még így is kevesebbet fizetnének mint az előtt), vagy valami más a helyzetnek megfelelő megoldás létesíttetnék. Amit azonban fejtétlenül szükségesnek tartok, az, hogy az egyházmegye öröködjék a belhivatalnoki javadalmak épsége felett, ne engedje a lelkészek megkárosítását és az adócsökkentési segély ügyét mindenütt maga vagy bizottsága által, a legnagyobb egyetértéssel készítse elő, intézze és eszközölje. Ahol így történik, ott nincs baj; probatum est.

Szabad-Óbbász.

II.

Kedves barátom! Megbocsáss, ha régi barátságunkra való hivatkozással, hozzád, mint affele öreg papi ember, egy pár engemet is, de sokónkat illető kérdést intézek a mi egyházmegyénkben statariáliter elrendelt kényszerdíjlevél-változtatás ügyében és egyebekben is arra kérlek ird meg nekem, mi a véleményed a lelkészi díjlevelek megváltoztatásának tüzzel-vassal való áthajtását illetőleg? Megváltoztathatja-e a kerület vagy a konvent azt a két oldalú szerződést, amely köztem és az egyházzal között a Charta alapjában fent áll, az én akaratom s beleegyezésem nélkül és pedig az én hátrányomra? Kivánhatja-e azt tőlem valami felsőbb hatalmasság, hogy én a magam megkárosítása mellett 14, esetleg 16 kort. buzaáért fogadjak el a folyó 28 korona helyett?

Igy például, ha csak 24 koronás árt számítok is egy mázsa buzaáért, 40 mázsa mellett 160 koronát veszek. Az esetleges kongruarendezésig 10 év alatt egész 1600 koronát, csak azért, hogy majd akkor a kongrua megállapításánál az utódnak csináljak hasznot.

Azzal is törődöm én eleget, hogy halálom után a lelkészi állomáson a megélhetés biztosítva legyen. Magam sem akarnék sokat veszteni, azt sem akarnám, hogy majd az utánam következő nyomorogjon. Azután még ha alapja volna ennek a felfogásnak? De nincs!

Mert hiszen azt az adócsökkentési segélyt, törvény nem biztosítván, bármikor beszüntethetik. Példa rá a kongrua, pedig ezt a törvény biztosítja. Engem nem lepett meg annak beszüntetése, ismerve gróf Apponyinak a ref. illetve protestáns egyházak iránt való jó akaratát. No de ezen nincs mit csudálkozni. Ott volt dr. Tóth János egyházmegyei gondnok ő méltósága, nem tehetett volna valamit ebben? Nem világosíthatta-e fel a minisztert, hogy hány szegény papi családot juttat e miatt kellemetlen helyzetbe, sőt nélkülözésbe. Vagy mi rosszabbak vagyunk azoknál, kiknek kijár a fizetés. Vagy ezzel is ütni akart rajtunk, hogy megemlékezetesebb legyen előttünk az ő minisztersége.

Mi lesz, csakugyan mi lesz akkor? Ki fogja a régi fizetéseket helyre állítani Mert hiszen, ha egyszer megmenekült a nép az állítólagos tehertől, lesz-e az a hatalom, aki a régi papfizetés teljesítésére rábirhatná?

Sürgetni kell először is a lelkészi fizetéseknél nemcsak papíron, hanem természetben is a 2400 koronára való kiegészítést, mert csak így lehet a lelkészi állomásokon tisztességes megélhetést biztosítani. Ezt annál inkább is eszközölni kell, mert nehez időket élünk. A középbirtokosság elpusztult, a nép el van adósodva. Régi uri birtokok zsidó kézen. Meglehet ötven esztendő múlva egy-egy kisebb egyházban alig lesz egynehány földdel bíró egyháztags s a papság helyzete az lesz ami volt a kongrua s az államsegélyek nélkül; nyomorgás és szűkölködés.

A hívek ma már minden tehertől menekülnek.

Nem egyszer hallhatunk ilyen beszédet; az állam fizeti a papot. Mink tehát nem adunk semmit, nem teljesítünk semmit. Fizettünk már eleget. Nem elhet meg a pap a 40 köblös földből. Mi lesz, ha nem lesz segély, ha a lelkészi fizetés 2400 koronája csak, papíron marad. Ismét megnéptelenülnek a teológiai akadémiák. Az ifjak tisztességes megélhetési pálya után néznek, a papi állások üresen maradnak, a kisebb egyházak vezetők nélkül elzültenek.

Nem kell ellenreformáció. Eredménnyel működnek majd a protestáns egyházaknak járuló segélyek megvonásával s iskoláinak államosításával.

Adja Isten, hogy ne úgy legyen! De én félek az idők jeletől.

— I. —

III.

A fenti két levelet ezennel átadom a nyilvánosságnak és kerem a hozzászólást a felvetett kérdésekre vonatkozólag. A sulyt arra szeretném fektetni, hogy miként lehetne és kellene az esetleges díjlevélváltoztatás ese én a javadalmasokat a károsodástól megoltalmazni? Ezen fordul meg szerintem a dolog, mert ami a fegyelmivel való szelid erőszakot illeti és a lelkészi személyes jogot, azt hiszem eléggé tisztázva van a kérdés. A hozzászólás azonban itt sem ártalmas. Megfigyelendőnek tartom a jövőre való kitekintést is, mert, magam is abban a véleményben vagyok, mint Kone Sándor kollégám, hogy ha a nyugdíjintézet megnyílik, oly tömegesen mennek papjaink nyugdíjba, hogy lelkészhiány fog beállani. Jó lenne hat a jövőre esélyeket is számításba venni és az egy telekalja földre, mint tényleg meglevő bazisra is nagyobb figyelmet fordítani. Fő dolog azonban az aggodalmasnak megnyugtató és a kényszerdíjlevél-változtatással okozott romlásnak megállítására.

Szerk.

IRODALOM.

Az egyház elmélete és jogi lényege.

A sárospataki jogakadémia egyik jeles fiatal tanára, Csiky Kálmán, a fenti címmel igen értékes monografiát adott ki a múlt év őszén. E mű mindenkit érdekel, aki az egyház fogalmával s az egyházzal foglalkozik, azonban különösen becses reánk nézve azért, mert Magyarországon az egyházzal kapcsolatos kérdéseket túlnyomóan a katolicizmus vagy legjobb esetben a lutherizmus szemüvegén át vizsgálják, még azok is, akik nem ezekhez a vallásfelekezetekhez tartoznak. — Kalvinról és az ő felettébb nagy érdekű egyházzal kapcsolatos kérdéseiről pedig kevés szó esik, az is sokszor nagyon hibás; Csiky ellenben a maga témáját megfelelő részletességgel tárgyalja a kálvinizmus álláspontjáról is, sőt nem habozik kimondani az igazságot, hogy a jogi megítélést egyedül a kálvinista egyházfogalom közelíti meg.

A munka kilencedfél nyomtatott iven bő és alapos tanulmányok alapján tárgyalja a kitűzött kérdést. Az első részben az egyház legrégebbi szervezetének kérdésével és a katolicizmus kialakulásával foglalkozik, igen helyesen rámutatva *Sohm* különben nagyszerű fejtegetéseivel szemben arra, hogy az egyházban a legrégebbi időkben is kellett valamely jogi rendnek lenni és hogy a katolicizmus nem a jog kialakulásával, hanem az isteni jog behozatalával születik meg.

A második részben előbb a lutheri, majd a reformatus egyházfogalomról szól s különösen kiemelendő, hogy Csiky nem felejt el, miszerint Kálvin még nem a villanyosság korában élt; észreveszi, hogy a ma már sokban ódonnak látszó nézetek a maguk korában merész újítások voltak; meglátja, hogy a modern egyházzal kapcsolatos elméletek első őseinek nem ok nélkül lehet Kálvint tekinteni.

A harmadik részben minden theologiai tantól elvonatkozva, pusztán a jog szempontjából kívánja szerző az egyház fogalmát levezetni. E részben a végső következtetést illetően szerintünk túlsó a célon. Helyes az, hogy a jog szempontjából csak azt vegyük vizsgálat alá, ami tényleg létezik s helyes, hogy hagyjunk figyelmen kívül mindent, ami csak hitbelileg él. Ámde azt mondani, hogy csak az az egyház, amit a jog valóságában megvalósulva látunk, a theologia egyházát pedig nem kell egyháznak tartanunk, a különben helyes célt nem helyesen szolgálja. Mert elvégre egyház alatt első sorban mégis csak az apostoli hitforma egy közönséges anyaszentegyházát kell értenünk, lévén az egyház tulajdonképpen hittani fogalom. Csak annyi igaz, hogy a jogban nem ezzel az igazi egyházzal foglalkozunk, hanem azokkal a földön megvalósult, jogi szervezettel bíró különböző egyházakkal, amelyekből hiányzik az egység is, a közönségesség is, sőt a szentség is, amelyeket tulajdonképpen csupán azért nevezünk —

amaz igazi anyaszentházzal szemben — szintén egyháznak, mert hogy megszoktuk őket így nevezni. Mint ahogy pénznek mondják a bankjegyet, sőt pénznek mondtuk az államjegyet is, ami pedig mind csak arra való, hogy általa pénzhez jussunk.

De hiszen nincsen olyan könyv, ami ellen valami kifogást ne lehetne tenni. A Csiky könyve jó könyv és olvasásra érdemes. Amellett nem is nehéz elolvasni, mert világosan és jól magyarul van írva.

Dr. K. B.

Szügyi József békési énekes tollából tartalmaz, becses füzet jelent meg „A Magyar Ref. Énekeskönyv Multja” cím alatt, melyben szerző irodalomtörténeti kutatások cím alapján s a régi énekeskönyvek nyomán előadja énekes könyvünkről a szükséges tudnivalókat. Vizsgálja régi énekeskönyveinket s kimutatja, hogy énekeskönyvünknek a régebbiekből átvett dicséretei melyik régi énekeskönyvben jelentek meg először? Melyek a magyar származású énekek és melyek vannak idegenből fordítva vagy átdolgozva? Énekeskönyveinkben melyek a 19-ik század elejéről való új énekek? Kik az énekszerzők? Melyik dallam magyar, melyik idegen származású? Mely éneket, vagy dallamot használunk közösen más nemzetbeliekkel? Foglalkozik röviden a francia zsoltárkönyvvel s annak általunk használt Szenci Molnár Albert-féle fordításával. Rövid szemlét tart dicséreteink felett. Végül helyreigazító megjegyzést tesz több olyan téves állításra, melyek nemzeti alapon fejlődő s nyugvó ref. énekköltészetünk elhomályosítására némelyek részéről a múltban elhangzottak.

A füzetet kiadja a Ref. énekeskönyvek egycsülete. Ára 50 fillér. Hegedüs és Sándornál kapható, Debrecenben.

Tartalomban és nemes célokban gazdag, eredményes munkásságról számol be a nagyszalontai reform. egyházmegegyesület és segélyegyesület „Évkönyve” az 1909. évről. Fényes bizonyítéka e munkásságnak, hogy a reform. tanítóegyházban mily hatalmas energia rejlik s hogy a vállvetett munka és egyesülés csodás dolgokat mívelhet.

— **Előfizetési felhívás.** Néhai dr. Bartók György, erdélyi reformatus püspöknek kéziratban hátrahagyott műveit: tudományos dolgozatait, egyházi beszédeit és imáit szándékozunk a nyilvánosság elé bocsátani. Elsősorban a kéziratban maradt egyházi beszédeket óhajtjuk közzé tenni. Az első kötet, melynek megjelenését 1910. év március havára tervezzük, közönséges alkalmakkor elmondott predikációkat tartalmazna. E kötet sorsától teszük függővé a többi kötetnek megjelenését, melyben a boldogultnak ünnepi és temetési beszédeit, imáit és ágendáit bocsátanók a nyilvánosság elé. Kérjük azokat, kik e kötetre előfizetni szándékoznak, szíveskedjenek megrendeléseiket 1910. év feb. 5-ig megtenni, hogy a nyomtatás munkáját a megrendelések száma szerint eszközölhessük. A kötet terjedelme 10 iv. Ára megrendelőknél 4 kor. Bolti ára 5 korona lesz. Az összeget előre beküldő megrendelőknél a könyv bérmentve küldetük meg. Megrendelések a következő címre

küldendők: Bartók György Kolozsvár, Magyar-utca 1. sz. Tíz példány után egy iiszteletpéldányt küldünk. Kolozsvár, 1909. december hó 18-án. dr. Bartók György, dr. Ravasz László, a ref. theol. fakultás ny. r. tanárai.

Hivatalos közlemények.

A tiszántuli ref. egyházak püspökétől.

4507—1909. sz. a. szept. hó 1-ső napján keltezett körlevelemben volt szerencsém Nagytiszteletedet s általa egyházmegyéje összes lelkipásztorait, illetve presbyteriumait értesíteni arról, hogy közbenjárásunkra a debreceni „Alföldi Takarékpénztár“ elvállalta, nemcsak a népiskolai, hanem az egyetemes konvent által megszavazott tökesegélyek finanszírozását is s egyben arra kértem teljes Cimedet, hogy méltóztassék erről egyházmegyéje területén az egyházak előjáróságait azzal a felhívással tudósítani, hogy e tekintetben ezennel egyenesen nevezett „Alföldi Takarékpénztár“hoz forduljanak, egyébként szabadságukban állván a kölcsönügyeket tettségük szerint választandó bármely intézetnél lebonyolítani.

Ezen körlevelém kibocsátása óta a heizet annyiban változott, hogy a „Magyar Földhitelintézet“ hajlandó lett a konvent által megszavazott tökesegélykölcsönöket folyósítani. (lásd Konventi jegyzőkönyv 1909. okt. 30., nov. 3. 364. sz. alatt). Ezzel tehát nekünk tovább bajunk nem lesz. Az ilyen kölcsönöket kapott egyházak fordulni fognak a jövőben egyenesen a konventhez közvetítés végett.

De igenis fennmarad a szüksége továbbra is a népiskolai tökesegélyek finanszírozásának. Ez a mienk s ezzel természetesen sem a konvent, sem a földhitelintézet nem bajlódik. Ezt bonyolítja le a debreceni „Alföldi Takarékpénztár“.

Minthogy pedig hivatolt körlevelém kibocsátása óta ismételtelen tapasztaltam, hogy az egyes egyházak vezetői az eljárás mikéntjére nézve nem igen tudják magukat tájékozni, célszerűnek tartom az instrukciókat részletesen és a következőkben adni meg.

Azon egyházban, mely népiskolai tökesegélyben részesült, a presbyterium s ha van az egyházközségi képviselő testület külön-külön kimondja, hogy a részére megszavazott összeget (itt ki kell az összeget tenni szám szerint) az egyházkerület közvetítésével felveszi. 2., kimondja, hogy kötelezi magát 32 esztendőn át a kölcsön vett töke után 1½ (másfél) százalékot az egyházkerületi pénztárba — a hivatal által meghatározott időben pontosan és évenként beszolgáltatni s ezzel 32 év leteltével az adósság törlesztve van.

Erről a lelkész jegyzőkönyvi kivonatokat vesz fel, azokat aláírja ő maga s a gondnok a pecséteket — lelkészi és gondnoki — rájuk üti s az így kiállított ki-

vonatokat az esperes útján a püspöki hivatalhoz beküldi.

A többit aztán csináljuk tovább mi s arról amit még az egyes egyházaknak tenni kell esetről-esetre értesítjük és irányítani fogjuk az illetékes egyházakat.

Amikor Nagytiszteletedet kérem, hogy erről a megyéje-beli lelkészeket és egyházakat ilyenképen értesíteni méltóztassék,

teljes tisztelettel vagyok

Debrecen, 1910. január 18.

dr. Erőss Lajos
püspök.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A püspök az ispotályban.** A reformációval egyidős a debreceni Ispotály, sőt még a reformáció előtt is meg volt, mint a régi híres debreceni zsiros polgárok piritaneuma. A reformáció ennek is vallásos jelleget adott és egyházi intézménnyé tette, aminthogy az elhagyottak, a szegények, a betegek ápolása egyházi feladat is, mit az Idvezítő parancsolólag is elő ír. Ez a régi alkotás nagyon összenőtt a debreceni polgárok szívével és régebben alig volt haláleset, amelynek alkalmával az Ispotályról meg ne emlékeztek volna. Nem is afféle elhagyatott inség-szegényház ez, hanem sokkal inkább menhely, ahová tisztos polgári családok tagjai önként kérezkednek és az egyház védnöksége alatt életük háralévő részét mint valami zárdában lelik. Az új Ispotály élén a buzgó lelkéssel, mint pásttorral csakugyan sokban hasonlít valami falusi zárdához és külsőleg is tekintélyes építmény. A b. e. Garzó nem hiában, hogy benne szerette volna a diakonissza képző intézetet fel állítani, de bizony hogy alkalmas is lett volna erre. Nagy vallástársadalmi értéke van még most is ez intézménynek, nem csoda, ha főtiszteletű püspökünk látogatására méltatta és az intézmény minden ügyeiről a helyszínen kívánt tájékozódni. F. hó 26-án d. u. 2 órától öt óráig Uray Sándor ref. lelkész és Márk Endre egyh. ker. ügyész társaságában az Ispotály felügyelő lelkészének Könyves Tóth Kálmán bátyáknak kalauzolása mellett folyt le az az emlékezetes látogatás. A püspök megtekintett és felnézett mindent, érdeklődött az ügyvezetés minden ága és részlete iránt és szóba állott az Ispotály lakóival, az elaggott munka és keresetképtelenné vált öreg emberekkel és nőekkel, egykor mind tekintélyes családok tagjaival (Köztök van a néhai földesi lelkésznek egykor duzsgazdag fia is). Megható volt, midőn az első osztályokban egykori tanuló tarsát megpillantotta és neven szólította és szeretettel elbeszélgett vele; de mindenkihez volt egy biztató szava. Látogatása örömet vitt bele a szegény öregek életébe és megértette mindnyájunkkal, hogy a püspök nagy súlyt fektet erre a régi intézményre. Még többet is megállapíthatunk, egy nagyszabású püspöki program tervet, melybe a délvidéki kis egyházakban küzdő, a nagy városokban elzüllött magyarság felemelése is beletartoznak. A lelkészeknek sorsát szíven viseli, a hiveknek gondját felveszi; az egyetem érdekében épít és küzd: megnyugvással látjuk, hogy püspökünk van. Az Isten sokáig éltesse.

— **Nagyvárad.** Petőfi Debrecenről énekelte: „Hej debrecen ha rád emlékezem, sokat szenvedtem én te benned.“ Mi pedig Váradról emlékezünk meg ilyen méla busan, ahol a 17-ik század közepéig, a reformáció ügyének II. Rákóczi Györggyel történt összeroppanásáig hatalmas nagy főhelyünk és kollégiumunk vala. Ahol hajdan olyan virágzó vallásos élet volt, hogy még a mestereberek és mészárosok is elvont theologiai kérdésekről vitatkoztak és hol a török pusztítás és a német dúlás miatt minden rommá lett. A német Magdeburg szenvedett talán annyit, amennyit a város és benne egyházunk szenvedett. És azért megis jól esik nekünk, ha Váradra emlékezünk. II. József türelmi rendelete óta ismét feleledt a ref. egyház és most 15.280 lélekből áll a kettős nagy gyülekezet, két templommal, két lelkésszel, 2 vallásos tanár-káplánnal és énekvezérrel, köztök a néhai jó emlékezetű Juhász kántor derek fiával Karolylyal. Régi híres iskoláit, 48 előtt pártikula volt, feladta. Az összes születettek száma 1909. évben 598, a halottaké 538; a beköltözöttek, kiköltözöttek nem tartanak nyilván. Házasságra lépett 120 pár, köztök 74 tiszta házasság volt. Reverszálist adott 26, áttért 5, kitért 33. Az urvacsorai szükségletek adakozásból fedeztettek, bejött készpénzben 570 K. az egyház részére, 260 korona más címen. Az egyház kormányzatát a két tekintélyes és közszeretettben álló lelkésszel: nt. Csak Mátéval és a bihari egyházmegye érdemes esperesével nt. Sulyok István ural az élén a rendkívül jól megválasztott egyháztanács teljesíti, melynek nagys. Bary József egyhm. főgondnok és törv.-széki elnök és Kurovszky Ferenc kir. főügyészi helyettes is tagjai. Az előkelő egyháztagok itt nagy szerepet játszanak és nagy munkát végeznek az egyház szolgálatában. Csak így érthető meg, hogy az egyház megtud állani a hatalmas róm. kath., unitus püspökségekkel és egyházakkal szemben és fel tudja velök venni a versenyt. Nagy erőssége egyházunknak az előbb internátusként létesült s most már tanítónőképezdévé is fejlesztett főiskola, melynek a Debrecenben is oly jól ismert és papi körökben is annyira szeretett és rokonszenves Sáfrány Lajos az igazgatója. A múlt évben kimondta a presbyterium, hogy 200.000 korona költséggel az Újvároson papi lakót épített. A szerződés szerint 1910. aug. hóra kelletne készen lenni az új épületnek. Várad épül, fejlődik, halad és e haladással lépést tart a reformatus egyház is. Ime ezért is esik olyan jól nekünk, ha Váradra emlékezünk. G.

A tan. nyugdíjalap kimutatása. Nyugtalanító hírek szállingóztak a levegőben és az ujságok hasábjain a tanítói nyugdíjalap állapotáról az elmúlt hónapokban. A sok mende-mondának úgy vetett véget a miniszter, hogy a nyugdíjalap 1907. évi számadásait nyilvánoságra hozta. E kimutatás szerint az alap vagyona a következő:

Cselekvő hátralékban	2,520.201 K 83 fill.
Allami kölcsönökben	22,277.296 K 63 fill.
Értékpapírokan	3,328.230 K 51 fill.
Ingatlanokban	991.428 K 01 fill.
Ingóságokban	16.868 K — fill.
Készpénzben	— K 06 fill.
Összes vagyon	29,134.035 K 04 fill.
Az 1907. évi kivetés összege	6,126.368 K 83 fill.
Ebből befolyt	3,126.378 K 19 fill.
Hátraléknak maradt	2,128.157 K 64 fill.
Rendes kiadásra előirányoztak	4,857.399 K 15 fill.
Ebből kifizettek	4,785.768 K 26 fill.
S így a terhelő hátralék	71.730 K 89 fill.

Megtudjuk ezekből a számokból, hogy a nyugdíjalapunk az 1907. évben 1,278.969 K 68 fillérral gyarapodott, vagyis évenként kb. másfél millió gyarapodás mutatkozik, ami teljes pénzügyi garancia a szolgálati idő leszállítására, az özvegyek és árvák igazi segélyezésére, különösen ha az évi hozzájárulást az iskolafenntartóknál 24 K.-ról 36 koronára, az államnál 500.000 K.-ra, a tanítóknál pedig 2 százalékról 3 százalékra emelik föl.

Igazgatóválasztás. A büdszentmihályi 8 tanerős reformatus iskola igazgatóul egyhangulag Szalay Gyula kartársunkat választotta. Az egyhangu bizalomnak épen úgy gratulálunk, mint a kitüntetett érdemes pályatársunknak.

Személyi hír. Alföldi Béla debreceni rokonszenves kartársunk a szászvárosi gimnázium zenetanárává választott. Gratulálunk a megérdemelt kitüntetéshez, s Isten áldását kérjük új munkakörében.

Egy ifjusági egyesület. Talán az országban a leg-erősebb ifjusági egyesület az Almássy Kálmán hajduböszörményi ref. tanítótársunk vezetése alatt álló gazdasági ifjusági egyesület. Szervezete is igen érdekes. Rendszerint 100 tagnál többet nem vesznek fel. A tagok, ha megnősültek, kilépetteknek tekintetnek. A megüresedett helyre sokan jelentkeznek. Olvasókört tartanak fent. Van már ezernél több kötetből álló könyvtárunk. Évente tartanak 1—2 táncmulatságot és műkedvelő előadást. Van jól vezetett énekkaruk, melynek élén Egressy Elek gör. kath. tanító áll. Folyó hó 23-án előadták a „Paraszt szivek“ című darabot, kiváló szép anyagi és erkölcsi sikerrel, amely a vezetők energiáját dicséri. A vezetésben élénk részt vesz még Kovács Gábor ref. kollegánk is.

— **A Téli Ujság.** A klerikális bivaly ebben a jámbor ujságban is veres posztót lát és rettenetesen kikel az ellen, hogy a ref. hitoktató a ref. fiúk körében a ref. néplapnak propagandát csinál. Bezzeg, ha Szent Antalról, Péter fillérről, kath. sajtóról, az Új lapról volna szó, másként beszélne. Nekik szabad elnyomorítani is a gyermekeket, szabad más vallásuk iránt gyűlölettel eltölteni azok lelkét és főleg szabad nekik leleskedni ránk és a miénkre; de nekünk még csak védekezni se lehessen. Hja kálvínista! Az már más, akár csak az adomában a szegény paraszt, akinek a bornyát döfte meg a kegyetlen uraság tehene.

— **Ki lehet presbyter?** Levél a Szerkesztőhöz. Nt. Szerkesztő ur! Az E. T. I. t.-c. 30. §-a azt mondja: „Presbyterségre választható az egyh. község minden olyan férfi tagja, aki választó s tisztességes életet él.“ Sziveskedjék b. Lapja legközelebbi számában megizenni, hogy az, aki egyh. adóhátraléka miatt most a választói jegyzékbe nincs felvéve, de egyéb kellekkel bir: presbyterre megválasztható-e? Szives választát sürgősen kéri 1910. jan. 17. Tisztelettel: egyházi jegyző. *Felelet,* aki nincs a választói jegyzékben felvéve és ez alapon választása megtámadatik, presbyter nem lehet. Ez következik nemcsak a hivatolt E. T. I. 30. §-ból, de az azt kiegészítő E. T. I. 21. §-ból is. Hogy ez a rendelkezés a koalíció rejtett reakcionárius szellemének felel meg és hogy e tekintetben a mi alkotmányunk mögötte áll a választói jogosultságot kiterjesztő 1899.

évi 15-ik törvénycikknek, az kétségtelen. Az is kétségtelen azonban, hogy a presbitereknek az adófizetésben is jó példával kellene előljárniok.

— **Lehet-e kath. ember szocialista?** A francia könyvpiacra most jelent meg *G. Renard* könyve (*Discussion sociales*) címmel, mely erre a kérdésre, hogy lehet-e a katolikus szocialista? Nemmel felel. Ez a felelet tulajdonképpen a Brunetiére és a Renard közös vita végső konkluziója, melyhez E. Faguet a recensens és döntő bíró is hozzájárul. A vita, azon kezdődött, hogy Brunetiére azt állította, hogy „ámbar katolikus ő is van olyan szocialista, mint Renard és vele a szocialismus legfőbb elveire nézve megegyezik“ Renard ezt kétségbe vonta. Az irodalmi harc 3 tétel körül forgott 1. Kath. ember lehet-e olyan irányzat híve, melyet a pápa elítélt vagy elítélhet? 2. Lehet-e papista collectivista? 3. Tekinthei-e magánügynek a vallást? Brunetiére elvesztette a csatát, Renard nyert és a vitával eldőlt az is, hogy az u. n. keresztyén szocialismusként is csak a neve szocialismus. A tény az, hogy ez az új vallás, és a róm. kath. vallás, kizárják egymást. Érdekes volna a vitát a mi területünkre is kiterjeszteni és a szocialista collectivista ideált a prot. egyéniség jogával és a szabadsággal összevetni.

— **Nyilatkozat.** A békésbányai egyházmegye egyik érdemes, költő-, jegyzője, Tóth József öcsém szavára tette e lapban azt, hogy — az itteni régi szokásnak megfelelően s egyházmegyénk közelebbi megállapodása folyamánaként — a választásokra vonatkozó jelöltek névsora közzétételét. Mindenkinek jogában áll e körülményt belátása szerint mérlegelni s esetleg kifogásolni „tőle senki e jogát el nem veszi.“ Epen azért a Tóth József „non placet“ nyilatkozatán sem ütöközöm meg, habár jobb néven venném, ha egyenesen nekem mondja vagy írja meg azokat, miket e lapban közölt, mert akkor hiszem, hogy sikerült volna minden aggályait eloszlatnom neki s esetleg más hasonlóan vélekedőknek s most nem kellene untatnom a nagy közönséget, a mi — nagy mértékben — házi ügyünkkel. De ha már így történt, kérnem kell, hogy „audiatur et altera pars.“ Néhai Szabó Károly bihari esperes barátomnak esperesi körlevele szövegében láttam, mikor jelöltek nevezett meg. A most élő esperes társaim közül is tudnék megnevezni olyant, ki cselekedett hasonlóképen. Néhai Szabó János esperes elődöm idejében az esperesi körlevél kapcsán nem egyszer érkezett tájékoztató, mely a jelöltek nevét tartalmazta. Mióta én viszem az esperesi hivatalt, — kivéve azon körlevelemet, mely az esperesre-, mely a zsinati képviselőkre, mely a püspökre adandó szavazatokra vonatkozott, alkalmasint minden szavazást tartalmazó körlevelemhez mindig csatoltam ilyen tájékoztatót. Így történt az akkor is, midőn Tóth József öcsém volt, az egyenesen általam ajánlatba hozott, jelölt a jegyzőségre. Csak azon csudálkozom utólagosan, hogy mostanig nem kifogásoltatott sem a Szabó János, sem a Dombi Lajos illetően eljárása, ha most botránkozás köve, sőt volt olyan lelkésztársam is, ki midőn cédulát nem kapott a körlevél mellett, egyenesen kérdést tett hozzám, hogy kik a jelöltek? Hiszen azt nem szükséges magyarázni, hogy az ilyen cédulák csak tájékoztatók voltak nálunk mindig s legkevésbé sem korlátozták a presbiteriumok szabadon szavazását . . . Hogy csak egyetlen példát említek fel, mikor Puky Gyula debreceni királyi táblai elnök volt a jelölt az egyházkerületi tanácsbíróvá, vele szemben egyik nagy egyházunk egy csizmadia presbyterére adta többszörös

azavazatát. De hát törvény adta jogával élt a presbiterium! De vissza térve a jelen esetre, kijelentem, hogy ámbar az ezen alkalommal szóban forgó jelöltek céduláját nem én állítottam össze, de (mert az a békésbányai egyházmegye elnökségének kiadványa,) érette a felelősséget viselem. Bizonyára elnöktársam sem vindikálja magának a csalhatatlanságot, valamint én sem s mindketten elismerjük, hogy „errare humanum est.“ Ha tévedtünk most, vagy máskor, azért van sok nagy szű ember körülünk egyházmegyénkben, hogy igazítsák helyre botlásunkat szeretetteljes figyelmeztetésekkel, vagy ha épen azt látják indokoltnak, juttassák kifejezésre, hogy nem találnak alkalmasoknak minket az irányításra, s akkor félre állunk az utból, hogy helyet engedjünk a nálunknál hivatottabbaknak, bizalomra érdemesebbeknek, mert bizalmi állás betöltésére csak azok jogosultak, kik bírják is a bizalmat. Ennek észrevételére azonban nem szükséges a hirlapi cikkezés, az ügynek a nagy nyilvánosság foruma elé vitele, elég egy itthon elhangzott őszinte szó, vagy kifejezésteljes pillantás, mert elnöktársamnak s nekem „van fülünk a hallásra, szemünk a látásra“ s habár mindig nagy megtiszteltetésnek tekintettük azt, hogy annak idején a gondnoki és esperesi tisztre hivatott el a bizalom s habár sok lelki és testi szenvedés jutott osztályrészül minékünk, mindazonáltal nem tempultak el szerveink annyira, s önértékünk nem lett olyan fogyatékos, hogy az elnöki széket saját erőnkől ott hagyni képesek ne volnánk! . . . „Értünk mi a szóból“, sőt a nézésből is . . . Sokat mondhatnék még, ha hozzá időm és kedvem lenne, de miért szaporítani a szót? „Sapientia pauca!“ János apostol szavával végzem: „Fiacskáim! szeressétek egymást! Gyula, 1910. január 24. Dombi Lajos esperes.

* * *

Mint szerkesztőnek nincs jogom ugyan a Tóth József lelkész ur által írott sorokat magyarázni, de úgy ahogy értettem és olvasom azokat, azokban nincs semmi szemrehányás a nt. esperes ur és gondnok társa ellen. Egyedül csak azt konstataja a beküldő, hogy megállapodás az egyházmegyei jelöltekre nézve nem létesült és ezt a tényállást erősíti meg a nt. esperes ur is, a ki nek nem keli zokon venni, ha az egyházi jegyző jegyzőtársa mellett csinál hangulatot és köt érdekeben kardot. Az elnökséget azonban szerkesztővel együtt csak tisztelni tudja, még azért a nyílt kijelentésért is, mely a kormányzók felelősségét, és ennek a nehéz állásnak a nehézségeit igazolja. Szerk.

— **A bajor protestánsok.** A németet nem igen lehet a magyar embernek mintaképül venni, a bajor protestánsok azonban nekünk is sok tekintetben példányképül szolgálhatnak. 28.19 százalékát teszik az összes népességnek és számuk évről-évre nő. Mi magyar reformátusok 14.4 százalékon állunk és számunk évtizedről-évtizedre tördelözik. De az állameszme hanyatlása itt is sokat megmagyaráz és a protestáns szekták is figyelembe veendőek. Sokkal nagyobb bajunk az, hogy a ref. tanulók száma sem felel meg az országos átlagnak. Ez a körülmény már veszedelem, mert a kisebbség csak erősebb intelligenciája segítségével tudja magát fentartani. A magyar ref. tanulók száma 7 és 13 százalék közt ingadozik, a bajor protestáns tanulók 29.6 illetve 45.1

százalékot érnek el. Foglalkozásra nézve pedig 64,31 százalék katolikus földmivessel szemben ugyan csak 54,66 százalék protestáns áll, de a bányászati és iparos pályákon már 23, 48 százalék katolikus mellett 32,05 százalék a protestáns; akiknek száma a kereskedők, a szabadpályán levők, sőt még a hivatalnokok között is nagyobb mint a katolikusoké. Az áttérések percentje is nagyobb, mint a kitéréseké és mindez olyan országban történik, a melyben a katolikusok arányszáma nagyobb, mint nálunk és a klérus buzgalma sem kisebb, mint Magyarországon.

— **A besugás.** Nem kálvinista találmány és mi gyomrunkból gyűlöljük. A zsarnokság alkalmazza, Szentpétervárott és máshol, ahol a szabadság és haladás ellenségei élnek. Nálunk mintha 67-óta kiment volna a divatból. Dehogy. A Marcali ügyről írnak a lapok. Arról, hogy a budapesti egyetem nagyhirű tanára elárulta volna Singer hírlapírónak, aki a doktori szigorú vizsgára jelentkezett, a théziseket Bizonyosság az esetre 3 néppárti képviselő, kik feljelentést tettek Marcali ellen és a rector magnificus, aki ezt a feljelentést honorálta. És Marcali? Az fegyelmet kért maga ellen és most ennyiben áll a dolog. Ennyi a pozitívum, a többi vagy mellékes, mint a Marcali hallgatóinak, különben rokonszenves tüntetése, (virágokkal díszítették fel a tantermet és ovatiót rendeztek a tanárnak) és mint a néppárti lapok gyűlöletes találgatásai; vagy pedig misztikum. Amit világosan látunk az a klerikálisok hajszája az egyetem és a tudomány ellen. Eretnek üldözés és ami még sokkal rosszabb: az espionage felújítása. Az a rendszer, mely a mi szemünkben a gyóntatószékét is gyűlöletessé teszi; az a jezsuita nevelési mód, mely mindenkivel szemben bizalmatlan, nem enged titkot, mégis titkot keres és mert ügyének igazságában nem bizik, besugókat alkalmaz. Ilyen besugó játszik szerepet a Marcali-Singer ügyben is, egy kegyes ifju, akit Singer korrepetitornak vett maga mellé. Ennek a besugásán fordul meg a dolog, és mi éppen emiatt nem láthatunk tisztán. Ha ilyen tervszerű volt a verem ásás, lehet, hogy az egész vad csak alávaló machináció. Lehet, hogy a nála tisztelő jelölt tudása iránt érdeklődött a tanár, s így önkénytelenül is megadta a lehetőségeit annak, hogy az következtessen és a kérdésekre előre spekuláljon. Sok minden lehet, még az is, hogy a tanár humanus legyen. Én csak azt tartom furcsának, hogy ez ellen a humanitas ellen azok tiltakoznak, akik erre az irgalom doktorátusra legjobban rászorultak és akik közt a legtöbb számú van. És azt sajnálom, hogy akár mert gyengék, akár hogy ellenségek megejtsék, a besugó rendszert ismét alkalmazásba veszik és ilyen alávaló szolgáltokra az ifjúságot alkalmazzák. Hogy a Singer ur korrepetitora a Szent-Imra kollégium növendéke volt, az nekem nem vigasztalás. Én a rendszert gyűlölöm és a magyar ifjúság becsületét félttem.

— **Orgona megrendelés.** Nagydobos (Szatmár-megyei) ref. egyház temploma részére Orszagh Sándor és fia rakospalotai (Budapest mellett) orgona és harmónium gyáros cégnél új orgonát rendelt. A mű a legújabb csőrendszer szerint készül és a husvéti ünnepekre lesz a használatnak átadva.

— **[Hajdu Albert halála.]** Bus hirt kaptam a pátriából, Szatmár megyéből. Meghalt a Szatmár-udvari ref. lelkész, Hajdu Albert, az én szeretett atyámfia és pátrim. Az ifjabb nemzedék nem ismeri már e nevezetet és nem érzi annak édességét; de én, aki még értem azt az időt, amelyben Nagykárolynál szállottunk vonatra, a negyedik osztályon utaztunk, a kollégium pincéjében magunk főztünk és (az egy coetusban lakóknak) minden elemőzsiánk és vagyonunk közös vala: én még tudom, hogy mi volt a pátriság. Szeretet a szűkebb haza, a szülőföld iránt, összetartás és igazi bajtársi érzelem egymás iránt s különösen az egyvidékről valók, egy osztályban, egy iskolában járók között: szeretet, védelem, oltalom, erős kapocs és fentartó erő. Ime mindezekben mintakép vala a megboldogult, aki az erdős, ligetes és ezer víz járta Szatmár megyéből került fel a kálvinista Rómába. A kis falusi papi és tanítói fedelek alól a fecskékkel együtt évenként ultra kelt az ifju muzsaszereg és elsöben Szatmár városa felé tartott, hol ami iskolánkban a 70-es évek előtt Orosz István, Nagy Áron, Kovács professzorok tanítottak. Az ő kezök és vesszejök alatt nevedekett az új nemzedék s ha a tisztos polgári foglalkozás le nem kötötte és vissza nem tartotta őket, mint akár Losonci József gőzmalmi igazgató apját, ki nagy kereskedő, akár a Tankóci főkapitányét, aki böcsületes iparos lett — innét kerütek fel a hatodik osztály elvégzése után a a debreceni híres kollégiumba. Ide küldték a többi vidéki gimnáziumok is a termés javát (sokszor 10—12 első is összekerült a 7-ik osztályban,) ide jött a többiek között a volt lazári, majd batizi ref. papnak két fia Albert és Zsigmond is. Zsigmond volt a kisebbik és az eminens diák, memoriájáért (külömb volt a Dicsőfiénél is) a tanárok szérették. A nagyobbik Albert csendesebb volt, de ő viszont társai közt volt népszerűbb, főleg a szatmáriak előtt. És ennak a nagy népszerűségnek a titka nem volt más, mint a szeretet; az atyafiságos, a baráti, bajtársi és a szülőföld iránti szeretet. Ezért lett ő elébb a szatmári fiúk, azután az egész kollégium, sőt lassankint paptársainak és mindnyájunk szeretett atyánkfiája és pátriája. De nem lett volna igazi pátri, ha nem szülőföldén, Szatmármegyében keresett volna magának ekleziát. Ennek pedig az volt az utja-módja, hogy a nagybányai traktusbeli diák Nagybányára menjen ki espereskaplánnak és rektor-nak, onnét pedig Misztótfaluba emigráljon, mely hajdan még csak amolyan átmeneti állomás vala. Megélni kevés, meghalni sok. Itt nyert ő is katérrát, itt alapított családot; itt uralkodott korlátlanul a szilvás-gesztenyész hazában a jóra való hazekasok felett, akik hiveinek tekintélyes részét tették, és gyakorolta a vendéglátás erényeit az átutazó ügyes-bajos papok és léviták irányában akik sürjen felkeresték. Mert Misztótfalu kulcsos hely volt, sőt, köztársaság is, a mint Papolczy állítja, és az esperesi székhelyet képező Nagybánya külvárosa. Itt állottak meg a nagytiszteletű és tudós Csanalossy György esperes uramhoz igyekező egyháziak és világiak; panaszt tevők és panaszlottak, mindenek felett pedig ide jöttek az esperesnek bemutatkozó fiatal Timótheusok, akiket még a harangozó nem tanított meg a bölcseségre és akik még nem tudták, hogy nem kolbászból fonják a gyepűt, és azt sem, hogy mi az ekleziában a vitézlő nemesi rend és mire rimel a derék földész, a hiveségét alkotó magyar paraszt. Ezért aztán a végletekbe járnak, vagy nagyon aulikusok lettek, vagy örökösen perelniök kellett. A mi szeretett bátyánk a középuton halt Misztótfaluban is, hol ő volt az ur, és a nagyföldesuri Udvariban is,

ahol a híres Szeőkék és a többi Nos-ok uralkodtak. Az az hogy uralkodtak volna csak, mert amíg ő élt, nem ők uralkodtak és mégis békében megfértek a demokrata lelkéssel együtt, aki a régi módi kálvinista papok mintaképe volt. Egyszerű lélek, igazi közpap; a gyakorlat embere s nem fellengző elme, de akit erős hite és hivatásának tudata emeltek. Az erős hitre szüksége volt. Sok nélkülözéseket és sok csapásokat szenvedett. Kétszer nősült, sokszor temetett. Egyik szép lányát felnőtt korában. Azt a csapást azonban, mely szeretett fiának, a sokra hivatott Hajdu Péternek tragikus halálával érte, sohase tudta meg. Ezt még az ő nagy hitére is soknak ítélte a szeretet és a szelűtött ember elől eltitkolta a család. Most már mindeneket tud és színről színre láthatja, akik előtte mentek az örökké való pátriába, ahova jan. 17-én ő is érkezett. Temetése a múlt héten ment nagy részvét között végbe. Kóporsója fölött Papolezy Zoltán apai és Öry Tamás lázári lelkészek szolgáltak. Lelkésztársai 7-en kísérték és siratták, népével, szép családjával hozzátartozóival s azok között testvérével Hajdu Zsigmond püspöki titkárral együtt. Béke lengjen porai felett!

— **Lelkészcseréltetés.** A kishodosi egyházközség lelkészi állása több pályázó közül a gyülekezet közbizodalma főiskolánk egykori jeles növendékét, jelenleg a népes mezőturi egyházközségben segédlelkészi álláson levő Marcsa Imrét választotta meg közfelkiáltással. Igen örvendünk, hogy a boldogult korba sirba szállt jeles előd helyét a szép reményekre jogosító ifju Timótheus fogja betölteni. Garancia ez arra nézve, hogy Kishodoson ezentul is mindenek jó rendben és ékesen fognak folyni. Sok szerencsét kívánunk ugy a választó gyülekezetnek, mint az ifju megválasztottnak.

— **Kongruanegy.** Érthetetlen, hogy a volt kultuszminiszternek január 15-én kelt értesítése ellenere a lelkészi fizetésekiegészítési járulék ma sem érkezett meg az egyházkerülethez. Püspök urunk újabb lépéseket tett a megsürgetésre. Reméljük, hogy kellő eredménye lesz.

Pályázat.

Az akli ref. elemi iskola kántortanítói állása, okleveles állandó rendes férfitanítói hivatal, református egyénnel azonnal betöltendő.

Javadalma: 2 szobás lakás konyha, nagy fél kerttel; 40 véka rostált tiszta buza; 5 hold szántóföld, melynek adóját az egyház fizeti; munkaváltság 24 kor., borváltság 42 kor., 10 szekér szénaváltság 60 kor., erdőváltság 32 kor., és 5 öl tűzifa beszállítva. Azon fölül 178 kor., állami kiegészítés. Pályázók kérvényeiket február 6-ig a nevetlenfalui ref. lelkészi hivatalhoz (u. p. Halmi, Ugocsamegye) terjesszék be.

Nevetlenfalu, (u. p. Halmi, Ugocsamegye) 1910. január 21.

Szentpétery István
ref. lelkész.

Pályázat.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a szilágyszolnoki ref. egyházmegyébe kebeleztetett szilágynagy-

falui egyházközség kántororgonista, — énekvezéri állásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1) 3 szoba, konyha, kamrából álló tiszességes lakás kerttel s a meglevő melléképületekkel. 2) 1000 (egyezer) K évi készpénz fizetés, havonkénti előleges részletekben. 3) stóla bucsuztatással végzett temetésért 2 K, anélkül 1 K. 4) Jegyzőkönyvek vezetése s. jegyzői teendők ellátásáért évi 20 kor.

Köteleességek: a rendes isteni tiszteletek s temetések alkalmával a kántori teendők végzése. Az állami iskola rendes s ismétlő tanulóinak egyházi ének tanítása, szabályrendelet szerint. Egyházi dalárda szervezés s vezetés. Felnöttek vasárnapi egyházi énektanítása. Legátusoknak szálásadás. Lelkész akadályoztatás esetén istentisztelet végzése. Jegyzői teendők ellátása. Pályázati határidő 1910. február 10. Folyamodványok nt. K. Nagy Elek esperes urhoz, Bogdánd — Szilágymegye, posta helyben — küldendők. Tanítói oklevéllel bírók előnyben részesülnek. Megválasztott kántor az ország. lelkészi nyugdíj intézetnek kötelezett tagja.

Kovács Albert
ref. lelkész.

Pályázat

a kántorjánosi és nyiriklodi ref. segédlelkészi állásra.

Mostani káplánom több f.lé rendes lelkészül hivatván, állása betöltendő lesz.

Javadalma: évi államsegély 500 korona és teljes ellátás megtoldva 100 koronával ágynemű és mosás helyett.

Köteleessége: a lelkészi teendők végzése és irodai munkák.

Az állás mostani segédem eltávozásával foglalandó el, mit később fogok tudatni.

Segesváry József
ref. lelkész.

Toronyórák

palota-, varosházi-, gyári- és lak-tanya berendezését a legelőnyösebben eszközli

Mayer Károly utóda

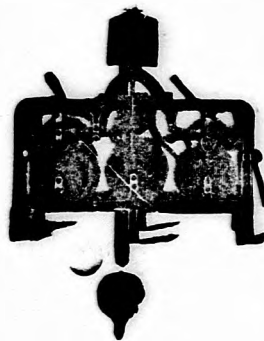
Miller János

első magyar óragyár

== gőzerő berendezéssel ==

Budapest, VII., Csömöri-u.

10. saját házban.

Képes arjegyzekek és költségvetések bérmentve.

Hajdumegyei Népbank

mint szövetkezet.

Debrecen, Piac-u. 69. sz.

Kölcsönöket ad: 1. Kezességre egy vagy több elfogadható kezes jótállása mellett, még azon esetben is, ha kezesek nem szövetkezeti tagok. 2. Jelzálog kölcsönöket ingatlanokra való bekebelezés mellett. 3. Zálog kölcsönöket biztosításként elfogadható értékekre. 4. Előleg kölcsönöket a fizetett összeg kilenc-tizedrész erejéig, kezesség nélkül.

Minden 100 korona kölcsön heti 50 fillérjével fizethető vissza, melyben a kamat is befoglaltatik, tehát külön kamatot nem kell fizetni.

A törzsbetétek 6 százalékot jövedelmeznek.

Kölcsönöket a hét bármely napján utólag fizetendő legolcsóbb kamal mellett folyósít. A törzsbetét befizetésak a hét bármely köznapján a hivatalos órák alatt eszközölhetők.

Videki tagok befizetését megkönnyítjük az által, hogy a pénz beküldésére postatakarékpénztári befizetési lapokat díjtalanul adunk.

Az intézet tagjainak száma öt évi fennállás alatt 4500-ra emelkedett, akik 20260 törzsbetétre több mint Egy és egy negyed millió koronát fizettek be. A kihelyezett kötvény állományunk pedig ez idő szerint a 1.800.000 koronát meghaladja.

Dr. Ferenczy Gyula, alelnök. **Dr. Brukner Ernő,** elnök.

Dr. Révi Nándor, jogtanácsos. **ifj. Widder Sámuel,** ügyv. igazgató.

120 hektoliter saját termésű, jó minőségű Érmelléki fehér asztali borom van eladó. 56 literen felüli mennyiségben adom 36
==== koronájával. ====

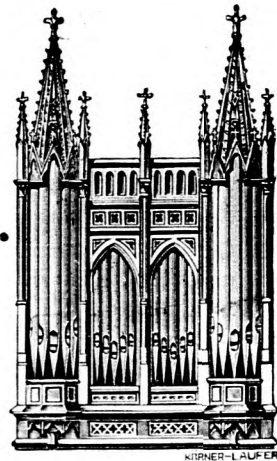
Levélben értekezhetünk **Kóly,** (Biharm.)

Szentkirályi Károly
ref. lelkész.

Csak első
díjakkal
kitüntetve.

Alapított
1907-ben.

A pécsi
orazágos
kiállításon
állami
aranyérem-
mel kitün-
tetve.

Alapított
1897-ben.

Angster József és Fia

P é c s.

Orgona- és harmoniumgyár

A budapesti bazilika nagy orgonájának építője. Ajánlják kitűnő hang- és erős szerkezetű légnymatu és elektromos berendezésű

Orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett, művészi kivitelben. — Raktáron kitűnő hangu

HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fújtató készülékek.

Árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

Sesztina Lajos

vaskereskedése

DEBRECZEN, Piacz-utcza 23. sz.

Fegyvertöltény-hüvelyek :

Lefauchaux és Lancaster barna, szürke, zöld.
Hüvely dugasz, réz-gyutacs.

Revolver és Flaubert töltények. Olom-sörét.
Revolverek, Flaubert-fegyverek.

Szétküldés 5 kilós postacsomagokban.

Vaskályhák fa- és szénfűtésre.

Meidinger, Kráder és Friedlandi kályhák.

==== **Főzőkonhák.** ====

Alapított 1851-ben.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN

elsőrangú könyvkötészete és diszmvés üzlete
DEBRECEN, Fűvészkert-utca 9.

Teljesen modern berendezésű üzlet. Megbízható s kifogástalan munkát készít mindennemű könyvkötészeti, diszmvékekben és bőrmunkákban.

Ima-, Énekeskönyv s más *Egyházi műveket* tömeges mennyiségben, versenyképes kivitelben és *gyári áron*.

Anyakönyveket, tartós jó kötésben. Szent Bibliát és emléklapokat különleges diszkötésben jubileumokra.

Aranykönyvek egyházak számára mely jótékony adományok nyilvántartására is alkalmas.

Kéziratok befoglalására táblákat, melyek a szószéken vagy temetéseknél előnyösen használhatók.

Iskolák számára térképek és táblázatok felhuzását vászonra vagy papírra és ezeken kívül még számcs e szakba vágó munkát.

Szükséglet esetén bármely cikkre nézve azonnal szolgálók, — számítások a különleges munkákhoz, — mint *Diszablák, Emléklap és aranykönyveken rajzokkal, kívánatra izletet stylusban, levéltári okmánytartók.*

Novotny Antal

harangöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoporthoz előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hege-düéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok

guak, mint régi modoruak. Hoz szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 467 kgros régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákat, régi harangok lyetnekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokak. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Orgona és Harmonium gyár

Gőzerő hajtás és saját villamos világítással berendezve.

Országh Sándor és Fia

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi országos kiállításon „nagy diszoklevéllel“ (első díj) és „Ferenc József lovagrenddel“, az 1904. évi veszprémi kiállításon „arany éremmel“ (első díj), az 1906. évi kassai kiállításon „diszoklevéllel“ (első díj) kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Ajánlják kitünő hangú és szerkezetű, főleg a legújabb légnymatu (pneumatikai) orgonákat, melyek rendkívül könnyű játékmód és a változatok egyszerű kezelése mellett, az időjárás minden viszontagságának ellenállnak. Szolid munka és jutányos árak. Kisebb orgonáink készletben vannak. Eddig 700-nál több új orgona lett szállítva. Raktáron kitünő hangú harmoniumok minden nagyságban. Harmoniumok tetszésszerű rajz és változat összeállításal rendelésre készülnek.

Arjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

Löfkovits Arthur

óras, ékszerész üzlete Debrecen, Piac-u.

Egyházi készletek, keresztelő edények, urasztali poharak, tányérok, kannák alkalmi ajándékok nagy raktára.

A református egyházak szállítója.

Legjobbak Legszebbek

a

Kobrak cipők.

Raktár:

Legelegánssabbak.

**Debrecen,
Piac-utca 42.**

(Hungária kávéházzal szemben.)

Konfirmációi könyv.**Konfirmációra előkészítő káté.**

Irtá : Szoboszlai Pap István.

Közrebocsátotta : Révész Bálint.

Átdolgozta : S. Szabó József.

27-ik kiadás.

Ára 30 fillér, minden 10-re egy ingyenpéldányt és azonkívül 10 százalék engedményt adunk.

Hegedüs és Sándor

könyvkiadóhivatala, Debrecen.

Lengyel Samu

kalap- és uri divat üzlete

Debrecen, Piac-u. 43.

Eredeti angol és hazai gyártmányu, valamint a világhírű BORSALINO

K | A | L | A | P | O | K .

Házilag készült férfi ingek, gallérok és nyakkendők!!!

Férfi divat különlegességek

☞ Olcsó, de határozott árak. ☜

**Lelkészeknek és egyházi tisztviselőknek
5 százalék engedmény.****Szántó József**

papi- uri és egyenruhakészítő

Hódmezővásárhely.

Az „Országos Lelkész-Egyesület” című hetilap 1909 május 1-sei számában cégemről megjelent ajánló sorok.

A papi egyenruha dolgában az a kérés van lelkész társaimhoz, hogy az egyenruhát lehetőleg Szántó József Hódmezővásárhelyi szabómesterrel méltóztassanak készíttetni. Ezen ajánlatomat jó lélekkel, tapasztalásra alapítva teszem. Az én egyenruhám Szántó ur próba nélkül készítette és pedig akként, szabása igazán nem hagy fenn semmi kívanni valót. A kelme finomságát tekintve is állithatom, hogy a ruhát a Szántó ur által adot minőségben olcsóbban más szabó sem készítheti. De meg nagyon félek, hogy több mesterekkel készíttetve, majd nagyon sokféle lesz a ruhánk vagyis nem lesz egyenruhánk. Azt természetesen nem tartom lehetőnek, a konkurenciából mindenkit kizárjunk: de azt legyen szabad kernem, hogy nagyon megválasszuk a mestert és lehetőleg Szántóval készíttessünk: aki amellet szakavatott és a pusztán levélbeli megrendeléssel próba nélkül is előállítási képességén kívül az is beszél, hogy már eddig is sokat áldozott a ruha stilszerű előállításának előkészítése által kitűzött célunkért. Legujabban egy teljes papi egyenruhát ajándékozott egyesületünknek, amelyet az ugyancsak általa ajándékozott üvegszekrényben a debreceni főiskola muzeumában helyeztünk el, mint az O. R. L. E. tulajdonát s egyik alkotásának látható bizonyágát.

Dr. Baltazár Dezső

elnök.

Egy ilyen általam készített teljes disz papi öltöny (minta öltöny a debreceni akadémia muzeumában van elhelyezve, melynek kivitele szerint egyformán készülnek az általam szállítandó ref. papi egyenruhák amiért a megrendelésekhez feleslegesen tettem a szövetminták előzetes küldését és a hosszadalmas levelezéseket. Fenti ruhákat készíttetni óhajtó érdeklődőknek bővebb felvilágosítást, ez ügyben képes árjegyzékeket mértékvételi magyarázattal ingyen és bérmentve küldök.

Teljes tisztelettel

Szántó Józsefpapi-, uri- és egyenruha
szabó.

Nyomatott a Prot. Lap könyvnyomdájában.

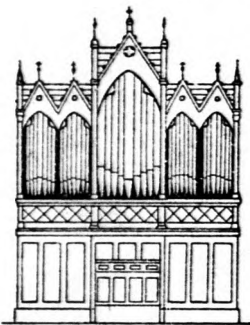

Rieger Ottó

villamos gépekkel berendezett és a kir. udvar orgonagyára. Hazánk legnagyobb orgonájának a király orgonájának (koronázási templom) alkotója.

Budapest, VII. Garay-u. 48.

császári- és királyi udvari szállító.

A bécsi, párisi, pécsi stb. kiállításokon kitüntetve. Kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnomású csőrendszerű (pneumatikus) tartós nemes hangú orgonákat szállít 37 év óta 1600 orgonát szállított, közte a

„Király orgonáját”

amely mű ezidő szerint **Hazánk legnagyobb orgonája.** 16 változatú villanyerőre berendezve. Orgona javításokat és hangolásokat a legmérsékeltebb árban teljesít.

Orgona jökeiben tartását elvállalja. Katalógussal tervezetekkel és rajzokkal kívánatra díjmentesen szolgál.

Rieger orgonagyárai 36 évi fennállás óta 1500 orgonát szállítottak.

Alapított 1840.

Alapított 1840.

Hönig Frigyes

gőzüzemre berendezett harang és ércöntője, szivattyúgyár

ARAD, RÁKÓCZI-UTCA 11—28. SZÁM.

Ajánlja cs. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben egy azon hang előállításánál 3—46% súly és ármegtakarítás éretik el. Kitűnő jó hang és tartóságaért több évi jótállás. Legkedvezőbb fizetési feltételek.

Forgatható és igen könnyen lódítható vas harang felszerelések, melyekkel egy ember több harangot húzhat és tűzmentes vas-árványokkal. Régi harangoknak vas-szerelésre való kitérését, avagy azoknak csekély fölülfizetés mellett új harangokkal való felszerelését.

Képes árlapok és költségvetések kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

1890-ben a legnagyobb állami éremmel kitüntetve.

ORGONA !!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

ÚJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrendszer szerint, golós-ládával. Biztos működéséért még a legnedvesebb templomban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal bírnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precízen** azonnal megszólalnak.

Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítás és hangolás a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona készítő.

Király balzsam

Köszvény és csusz ellen.

Legújabb gyógyszer.

Ezen balzsam legújabb gyógyszer úgy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert úgy belsőleg, mint külsőleg kitűnő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgörcsnél csikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvény**nél **csuznál** továbbá meghűléseknél, fog és fejfájásnál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanításra 1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 5 fill. Utánvétellel bérmentve.

Magyar ember nem használ mást csak a híres

Hajdusági pedrót!!

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes bajuszpedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos

Postán 3 dobozt 2 K. 15 fillérért. 6 dobozt 3 K. 65 fillérért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany egyszarvu” gyógyszer-tára a hol mindenn bel- és külföldi gyógyszerkülönlegességek erdelti árakban szerezhettek be.

Nyomatott a Debreceni Protestáns Lap könyvnyomdájában.